

Teea Railamaa

VANHEMMUUDEN HAASTEET
MAAHANMUUTTAJAPERHEIDEN KOKEMINA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2013

VANHEMMUUDEN   HAASTEET   MAAHANMUUTTAJAPERHEIDEN
KOKEMINA

Railamaa Teea
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
lokakuukuu 2013
Ohjaaja: Kumpulainen Pasi
Sivumäärä: 66
Liitteitä: 3

Asiasanat: Maahanmuuttaja, perhe, vanhemmuus, vanhemmuuden tukeminen

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille maahanmuuttajaperheiden ajatuksia, kokemuksia ja tunteita sen suhteen, miten he ovat kokeneet *maahanmuuton vaikutukset vanhemmuuteen ja millaista tukea on saatavilla suhteessa siihen, mitä maahanmuuttajaperheet kokevat eniten tarvitsevana*. Tarkoituksena on siis selvittää, missä määrin nykyiset tukitoimet vastaavat oletettuun tarpeeseen sekä tuoda esille mahdollisia kehittämistä kaipaavia kohtia. Aiheen valinnan perustana oli sen ajankohtaisuus sekä oma kiinnostus maahanmuuttajaperheisiin liittyviin asioihin. Opinnäytetyön aineisto on kerätty haastattelemalla Porin aikuissosiaalityön ja sen yhteistyötahojen kautta tavoitettuja maahanmuuttajaperheitä, joista osa on tullut Suomeen pakolaisina ja osa perhesyistä.

Työn teoreettisessa osassa selvennetään maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä sekä siihen liittyvää lainsäädäntöä. Teoriaosuus käsittelee maahanmuuton mahdollisia vaikutuksia vanhemmuuteen muun muassa tarkastelemalla vanhemmuuden eri rooleja. Maahanmuuton mahdollisia vaikutuksia lapsen kehitykseen ja toimintaympäristöihin tarkastellaan Bronfenbrennerin ekologisen systeemiteorian valossa. Lisäksi aiempien selvitysten perusteella tuodaan esille kaksikulttuurisen lapsen kasvatukseen liittyviä piirteitä.

Tutkimusongelman pohjalta syntyivät haastattelun teemat. Teemojen tarkoituksena oli selvittää maahanmuuttoa ja kotoutumista ensin lapsen näkökulmasta ja sen jälkeen keskittyä vanhempien kokemuksiin sen suhteen, miten he ovat kokeneet vanhemmuuden uudessa kulttuurissa ja tuntevatko he perheinä saavansa tarvitsemaansa tukea. Vanhemmuuteen liittyvien teemojen kautta oli tarkoitus selvittää myös sitä, olivatko vanhemmat kokeneet maahanmuuton myötä tapahtuneita muutoksia vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa, onko heillä erityisiä huolenaiheita lapsen hyvinvointiin liittyen ja missä määrin he kokevat voivansa säilyttää omaa kulttuuriaan uudessa ympäristössä.

Tutkimustuloksista selvisi, että kaikki perheet pystyivät nimeämään tahoja, joilta olivat kokeneet saaneensa apua ja tukea. Vanhemmat eivät vastauksissaan tuoneet suoraan esille maahanmuuton vaikutuksia vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Suurimmaksi uhaksi perheiden hyvinvoinnille nousi työttömyyden vaikutukset perheen sisäiseen dynamiikkaan. Oman kulttuurin säilyttäminen nähtiin erittäin tärkeänä ja perheitä yhdistävänä tekijänä.

PARENTING CHALLENGES EXPERIENCED BY IMMIGRANT FAMILIES

Railamaa Teea

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Bachelor of Social Services

October 2013

Supervisor: Kumpulainen Pasi

Number of pages: 66

Appendices: 3

Keywords: immigrants, families, supporting of parenthood

The purpose of this thesis was to bring out feelings and thoughts about how immigrant families have experienced immigration affected to parenthood and can they get that kind of support what they need the most. Target was through these experiences to find out if there is something that needs to be developed concerning supporting immigrant families. Material was collected by interviewing immigrant families reached by social welfare office and its other co-operation facets. Inspiration for this thesis comes from the currentness of immigration and also from own personal interest to deepen understanding about immigrations effects on families and individuals.

Theoretical part of the work explains the most common terms and legislation in respect of immigration. It also deals with the challenges that are common when families face big changes caused by immigration. These challenges are considered and demonstrated by using the rolemap of parenthood. Immigration has a huge influence also on children's operational environment. This thesis represents immigration also from children's viewpoint based on Bronfenbrenner's ecological system theory. It also brings out some specific needs about raising up a child between two different cultures. These matters are collected from previous researches.

Interview was constructed on subjects. These subjects were used in order to find out feelings and thoughts about immigration and acculturing first from children's point of view. After that, research deals with parent's thoughts about how they have succeeded in parenting in the middle of the whole new culture and are they able to get help when needed. One of the research problems was also to find out, if parent's have experienced immigration caused changes in their relationship with their children. Subjects were also meant for investigating if parent's have some specific worries about their children's welfare and do they feel that they have enough possibilities to maintain their own culture in family.

The results showed that all the families felt that they had got some kind of support. The most biggest threat for family welfare was unemployment. Maintaining own culture proved to be very important and it has a big role in uniting family members to each other and to those who represent the same culture in a new environment.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	. KESKEISET KÄSITTEET JA LAINSÄÄDÄNTÖ	9
2.1	Käsitteiden määrittely	9
2.2	Kotouttaminen ja kotouttamislaki.....	14
3	MAAHANMUUTTAJAPERHEET JA VANHEMMUUS	15
3.1	Lapsen kehitystä tukeva vanhemmuus	16
3.2	Vanhemmuuden roolit	17
3.3	Maahanmuuton vanhemmuudelle asettamat haasteet.....	18
3.4	Vanhempia koskevat uudet rooliodotukset.....	20
4	BRONFENBRENNERIN EKOLOGINEN SYSTEEMITEORIA	23
4.1	mikrosysteemi	24
4.2	Mesosysteemi.....	25
4.3	Eksosysteemi	25
4.4	Makrosysteemi.....	26
5	AIEMMAT SELVITYKSET	27
5.1	Kaksikulttuurista lasta tukemassa.....	27
5.2	Maahanmuuttajavanhempien mielipiteitä päivähoidosta ja esiopetuksesta.....	28
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
6.1	Tutkimuksen lähtökohta ja tarkoitus.....	29
6.2	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	31
6.3	Tutkimusmenetelmä.....	33
6.4	Ryhmäkeskustelu ja fokusryhmähaastattelu	34
6.5	Teemahaastattelu	35
6.6	Tutkimuksen teemat.....	38
6.7	Kohderyhmä.....	40
6.8	Tutkimuksen toteuttaminen	42
6.9	Kuvaus haastattelusta.....	44
6.10	Aineiston analysointi	46
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	46
7.1	Maahanmuutto lapsen näkökulmasta.....	46
7.2	Maahanmuutto vanhemman näkökulmasta	49
7.3	Vanhemmuutta vahvistaviksi koetut tekijät.....	52
7.4	Vanhemman näkemys lapsen hyvinvoinnista uudessa kulttuurissa	55
7.5	Oman kulttuurin säilyttämisen tärkeys	56
8	8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	58

8.1 Tulosten tarkastelu	58
8.2 Tavoitteiden täyttyminen	63
LÄHTEET	68
Liite 1. Kotoutumissuunnitelma	
Liite 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	
Liite 3. Haastattelurunko	

1 JOHDANTO

Valitsin opinnäytetyöni tutkimuskohteeksi maahanmuuttajaperheet. Tarkoituksena on kuvailla maahanmuuttajaperheiden kotoutumisen haasteita erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta, sekä tuoda esille heidän näkemyksiään siitä, missä määrin kotouttamistoimenpiteet ottavat huomioon perheen kokonaisuutena ja miten maahanmuuttajien vanhemmuutta käytännössä tuetaan, suhteessa heidän kokemaansa tarpeeseen. Aiheen valintaan vaikutti suurelta osin se, että muihin vähemmistöryhmiin verrattuna maahanmuuttajat ja erityisesti maahanmuuttajaperheet jäivät opiskelujen aikana melko vähäiselle huomiolle. Lisäksi tältä alueelta löytyy myös tutkimustarvetta, sillä maahanmuuttajiin keskittyviä tutkimuksia on tähän mennessä tehty vielä suhteellisen vähän, onhan maahanmuutto ilmiönä Suomessa vielä nuori. Väestön etnistä koostumusta koskevan muutoksen voidaan nähdä alkaneen Suomalaisessa yhteiskunnassa 1990- luvulla. Vuosikymmenen alussa Suomessa asui vakinaisesti noin 20 000 ulkomaan kansalaista (Virrankoski 2001, 13), kun vuoteen 2012 määrä on tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan kasvanut 195 511:een .(Tilastokeskuksen www- sivut 2013.)

Nykyään monia yhteiskunnallisia ilmiöitä tarkastellaan pääasiassa hyötynäkökulman ja taloudellisuuden kautta. Tällainen painotus on nähtävissä myös maahanmuuttajia koskevassa julkisessa keskustelussa. (Aden 2009, 15.) Myös kotouttamistoiminta on ollut yksilökeskeistä, jolloin perheiden tarpeet ja niiden huomioiminen yksilöllisinä kokonaisuuksina on jäänyt vähemmälle huomiolle.(Alitolppa- Niitamo, Söderling & Fågel 2005, 8.) Kuitenkin perhe voi toimia tärkeimpänä kotoutumisen resurssina, mikäli se säilyy eheänä ja toimivana maahanmuuttoon liittyvistä muutoksista huolimatta. (Alitolppa- Niitamo 2005, 44.) Tästä syystä tämä opinnäytetyö korostaa maahanmuuttajaperheiden tarpeiden kokonaisvaltaisuutta käsittelemällä maahanmuuton vaikutuksia niin vanhempiin kuin lapsiinkin. Opinnäytetyössä korostuu perheiden kokonaisvaltaisuutta muun muassa siten, että haastattelusuudessa on myös lapsille suunnattuja kysymyksiä.

Maahanmuuttoon liittyvä voimakkaasti tunnevärittynyt keskustelu julkisuudessa on eräs tekijä, joka kasvatti kiinnostustani aiheeseen. Koko maahanmuutto- termillä tuntui olevan varsin negatiivinen kaiku. Myös omat kokemukseni maahanmuuttotyön parissa ovat saaneet minut pohtimaan entistä syvällisemmin maahanmuuttajien asemaa Suomessa. Esimerkiksi opintovierailulla maahanmuuttajalapsille tarkoitetussa ryhmäperhekodissa tuli esille maahanmuuttajalasten vaikeus päästä mielenterveyspalvelujen piiriin, vaikka oireilun taustalla on usein vakavia traumoja, kuten äkillinen perheen menetys. Ollessani harjoittelussa aikuissosiaalityön maahanmuuttoyksikössä huomasin käytännössä maahanmuuttajaperheiden parissa tehtävän työn tärkeyden ja toisaalta suuren työmäärän aiheuttaman resurssien tarpeen.

Tässä opinnäytetyössä pääpaino on perheiden näkökulmassa ja hyvinvoinnissa, mutta aiheen tutkimisella voidaan nähdä olevan pitkällä tähtäimellä myös yhteiskunnallista ja työvoimapolitiittista hyötyä: Maahanmuuttajaperheet ovat hyvin voidessaan merkittävä yhteiskunnallinen voimavara. Tavallisesti lapset kotoutuvat nopeasti ja hyvin, minkä ansioista perheelle voi syntyä vahvat siteet yhteiskuntaan ja maahan jääminen on hyvin todennäköistä. Voidaankin siis sanoa, että onnistunut maahanmuuttopolitiikka edellyttää maahanmuuton ja kotoutumisen tarkastelua myös perheen ja sen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Aihe on myös merkityksellinen ja ajankohtainen, sillä väestön monikulttuuristumisen myötä eri alojen ammattilaisten tulisi pohtia tarkemmin sitä, miten maahanmuuttajataustaisia perheitä voitaisiin paremmin auttaa tukemaan omia jäseniään muutoksen ja kotoutumisen aiheuttamien haasteiden yhteydessä. Lisäksi tietoa tarvitaan, jotta julkisen sektorin rakenteita voitaisiin kehittää pysyvästi tukemaan kohderyhmän hyvinvointia. Tähän asti maahanmuuttajaperheiden erityistarpeisiin on pyritty vastaamaan erilaisin projektein. Monikulttuurisuus ei kuitenkaan ole projekti, vaan yhteiskuntamme pysyvä ominaisuus. (Alitolppa- Niitamo 2005, 50.)

Toivon tämän opinnäytetyön avulla voivani edistää maahanmuuttajien yksilöllistä huomioimista perheinä ja yhteiskunnan voimavarana, keskittäen päähuomion vanhemmuuden haasteisiin sekä siihen, miten niihin voitaisiin parhaiten vastata. Sosiaalialan koulutusta ajatellen, olisi hyvä valmistaa opiskelijoita kohtaamaan maahanmuuttajaperheiden tarpeet mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, sillä

maahanmuutto ja kansainvälistyminen uusine haasteineen ovat pysyvä osa tätä päivää ja tulevaisuutta. Tutkimusten mukaan noin vuonna 2015 väestönkasvu olisikin pelkästään maahanmuuton varassa. (Söderling 2005, 13.)

Ymmärryksen laajentaminen muiden kulttuureiden käytännöistä voi myös opettaa entistä syvemmin arvostamaan erilaisuutta ja kehittämään suvaitsevaisuutta. Tällaiset valmiudet voidaan nähdä globaalissa maailmassa koko yhteiskuntaa hyödyttävinä kansalaistaitoina. (Keskinen, Rastas & Tuori 2009, 15.)

Opinnäytetyön teoriaosassa selvennetään maahanmuuttoon ja maahanmuuttajaperheisiin liittyviä käsitteitä, sekä tarkastellaan jo olemassa olevien tutkimusten ja tietojen valossa mahdollisia maahanmuuton vanhemmuudelle asettamia haasteita, joiden voidaan nähdä olevan yhteydessä lapsen identiteetin kehittymiseen ja sosiaalistumiseen. Opinnäytetyön teoriapohjana käytän Urie Bronfenbrennerin ekologista systeemitteoriaa, joka soveltuu hyvin kuvaamaan ympäristön ja yhteiskunnan vaikutusta lapsen sosiaalistumiseen, eli yhteiskuntaan liittymiseen. Tämä tarkastelutapa on sopiva juuri maahanmuuttajaperheiden kohdalla, sillä kotoutuminen tulisi ymmärtää kaksisuuntaisena prosessina, jossa yksilö ja yhteiskunta ovat vuorovaikutuksessa puolin ja toisin. (Aden 2009, 30.) Maahanmuuton vaikutuksia vanhemmuuteen havainnollistetaan teoriaosuudessa vanhemmuuden roolikartan avulla. Samassa luvussa tarkastellaan myös maahanmuuton vaikutuksia vanhempien muihin ympäröivään yhteiskuntaan sidoksissa oleviin rooleihin.

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivnen ja sen tutkimusosa koostuu maahanmuuttajaperheiden haastatteluista. Tutkimusmetodina on käytetty fokusryhmähaastattelua, jossa maahanmuuttajuus toimii kaikkia haastateltavia yhdistävänä tekijänä. Vanhempien kohdalla yhteisenä fokuksena on maahanmuuton lisäksi vanhemmuus. Haastattelumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Tutkimuksen tavoitteena on maahanmuuttajaperheiden oman äänen esille tuominen sen suhteen, miten he ovat kokeneet *maahanmuuton vaikutukset vanhemmuuteen* ja *millaista tukea on saatavilla suhteessa siihen, mitä maahanmuuttajavanhemmat kokevat eniten tarvitsevänsä*. Tarkoituksena on siis selvittää, vastaavatko nykyiset tukitoimet oletettuun tarpeeseen. Jos vastaavat, miksi ja jos eivät, miksi ei? Lisäksi

perheiden kokonaisvaltaisuutta korostaakseni tuon esille maahanmuuton myös lapsen näkökulmasta. Pääpaino on kuitenkin vanhempana olemisen haasteissa ja mahdollisuuksissa uudessa kulttuurissa.

2 . KESKEISET KÄSITTEET JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Maahanmuuttopolitiikkaan liittyy suuri määrä käsitteitä, joiden merkityksen ymmärtäminen on välttämätöntä ilmiön tutkimisen yhteydessä. Selvyyden vuoksi tähän osioon on koottu maahanmuuton yhteydessä yleisimmin esiintyvät käsitteet, jotka tulevat toistumaan opinnäytetyössä. Tiedon hankinnassa on myös käytetty melko paljon internetlähteitä, jotta maahanmuuttoa koskevat tiedot olisivat mahdollisimman ajantasaisia. Määrittelyissä ja lainsäädännössä on nostettu esille juuri perheiden kokonaisvaltaisen huomioimisen kannalta oleellisia seikkoja.

2.1 Käsitteiden määrittely

Kulttuuri: Kulttuurilla tarkoitetaan yhteisössä jaettua tarkoituksen järjestelmää. Se sisältää myös arvot ja normit, jotka yksilöt itse laittavat tärkeysjärjestykseen. Ihmisen mielialat, ajatukset ja tunteet muotoutuvat kulttuurisesti. Osa kulttuurista on ulkoisesti rakentunutta ja näkyvää, kuten esimerkiksi kieli ja pukeutuminen sekä uskonnolliset ja perinteisiin liittyvät tavat. Toisaalta kulttuuri on osin myös sisäisesti opittua ja tiedostamatonta sekä "lausumattomia" käytöstapoja. Sosiaalisissa tilanteissa voi syntyä vääriä tulkintoja ja johtopäätöksiä tilanteeseen vaikuttavista tekijöistä ja syistä, jos näkymättömän kulttuurin erilaisuus jää tunnistamatta. (Siven, P. 2011, 6.)

Unescon kulttuurista moninaisuutta korostavassa yleismaailmallisessa julistuksessa todetaan ihmisarvon vaativan kulttuurin levittämistä. Kulttuurilla on myös keskeinen

sija sosiaalisen yhteenkuuluvaisuuden tuntemisessa. Unescon säätämissä kansainvälisissä asiakirjoissa todetaankin seuraavasti:

"kulttuuria tulisi pitää yhteiskunnalle tai yhteiskuntaryhmälle ominaisten henkisten, aineellisten, älyllisten ja tunne- elämän piirteiden joukkona ja että siihen kuuluvat taiteen ja kirjallisuuden lisäksi elämäntavat, yhteiselon muodot, arvojärjestelmät, perinteet ja uskomukset". (Opetus- ja kulttuuriministeriön www- sivut 2013.)

Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisäksi nämä lausunnot korostavat kulttuurin ja yksilön *identiteetin* välistä yhteyttä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013.) Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen käsitystä itsestään, joka rakennetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ensisijaisesti kielellisessä ilmaisussa ja kommunikaatiossa rakentuvinä käsityksinä ja kokemuksina minusta, meistä ja muista. Vahvalle identiteetille tunnusomaista on samana säilymisen tunne ympäristön muuttuvista tekijöistä huolimatta. (Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätöön www- sivut 2013.) Uudessa kulttuurissa yksilö todennäköisesti kohtaa uusia ja erilaisia rooliodotuksia, jotka ovat aina kulttuurisidonnaisia ja vastavuoroisia: yksilöt heijastavat oman kulttuurinsa mukaisia rooliodotuksia lähiympäristöönsä. (Novitsky 2005, 72.) Koska kulttuuri ja identiteetti ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa, haastattelun eräs teema käsittelee sitä, kuinka tärkeäksi maahanmuuttajaperheet kokevat oman kulttuurin säilyttämisen ja kokevatko he saavansa siihen riittävästi tukea.

Kulttuurierojen yhteydessä voidaan puhua myös kulttuurishokista, jonka maahanmuuttajaperheet epäilemättä jonkin asteisena kohtaavat. Tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään maahanmuuton vanhemmuudelle ja lapsen kehitykselle aiheuttamia haasteita, mutta ei pidä unohtaa, että toisen kulttuurin kokemisessa on myös positiivisia puolia. Kulttuurishokki voidaan nähdä esimerkiksi tilaisuutena henkiseen kasvuun, jonka aikana ihminen muuttuu ja oppii uutta. Tällaisen siirtymäkokemuksen kautta opitaan uusia arvoja, asenteita ja tapoja. Ihminen siirtyä uuteen tiedostamisen tilaan nähdessään nähdessään itsensä ja oman kulttuurinsa uudessa valossa sekä ymmärtää, että omat arvot ja tavat eivät ole yleispäteviä eivätkä ainoita. Tällainen matka itseen määrittää myös väistämättä uudelleen ihmisen identiteettiä. (Forsander, Ekholm & Saleh 1994, 37.) Lisäksi

maahanmuuttajalapsen kohdalla voidaan nähdä rikkautena mahdollisuus muodostaa niin sanottu kolmas kulttuuri, johon hän voi yhdistellä piirteitä kummastakin omaan elämäänsä vaikuttavasta kulttuurista.

Monikulttuurisuus: Monikulttuurisuudella symboloidaan eri paikoista tulleiden, oman maansa kultturia kantavien ihmisten rinnakkaiseloja. (Järvinen 2004, 9.) Väestötieteellisestä näkökulmasta monikulttuurisuudella tarkoitetaan sen hyväksymistä, että yhteiskunta sisältää ihmisiä, joiden käsitys kulttuurisista piirteistä ja ominaisuuksista poikkeavat toisistaan ja että yhteiskuntaan muodostuu näiden erojen varaan rakentuvia yhteisöjä. (Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2013.)

Maahanmuuttaja: Tämä termi on toistaiseksi käytetyin käsite ulkomaalaistaustaisesta henkilöstä puhuttaessa. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 18.) Yleisesti ottaen sillä tarkoitetaan sellaista ulkomailla syntynyttä henkilöä, joka aikoo asua tai on asunut maassa vähintään vuoden ja jolla on tarvittava oleskelu- tai työlupa. (Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003, 8.) Maahantulon edellytykset on määritelty tarkemmin ulkomaalaislaissa. (Ulkomaalaislaki 301/2004, 11§.) Maahanmuuttajalla tulee olla Suomessa kotikunta, jossa hän asuu vakituisesti. Vuoden asumisajan jälkeen maahanmuuttajia koskevat samat sosiaaliset oikeudet kuin kantaväestöön kuuluvia. (Pohjanpää ym. 2003, 8.) Maahanmuuttajat voidaan ryhmitellä seuraavasti:

Pakolainen: Pakolaisesta puhuttaessa tarkoitetaan henkilöä, jolla YK:n vuoden 1951 pakolaissopimuksen mukaan "*on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta*". Tässä määritelmässä pakolaisuuden syiksi ei lueta sotaa, luonnonkatastrofeja tai köyhyyttä. Valtio voi antaa henkilölle turvapaikan tai YK:n pakolaisasiain päävaltuutettu voi todeta hänen olevan pakolainen. (Pohjanpää ym. 2003, 8.) Pakolaisen on mahdollista saada lähiomaisensa Suomeen perheen yhdistämisen kautta. Lähiomaisia katsotaan olevan puoliso ja lapset. Mikäli henkilöllä ei ole pakolaisstatusta tai mikäli hänellä on muu suojeluperusteinen oleskelulupa, tulee hänen osoittaa voivansa elättää perheensä, jotta perheen yhdistäminen voidaan toteuttaa. (Pakolaisneuvonta ry:n www- sivut 2013.) Pakolais- ja turvapaikkapolitiikkaa ohjaavassa ulkomaalaislaissa säädetään

esimerkiksi huomioon otettavat seikat harkittaessa oleskeluluvan myöntämistä perhesiteen perusteella. (Ulkomaalaislaki 301/2004, 66§.)

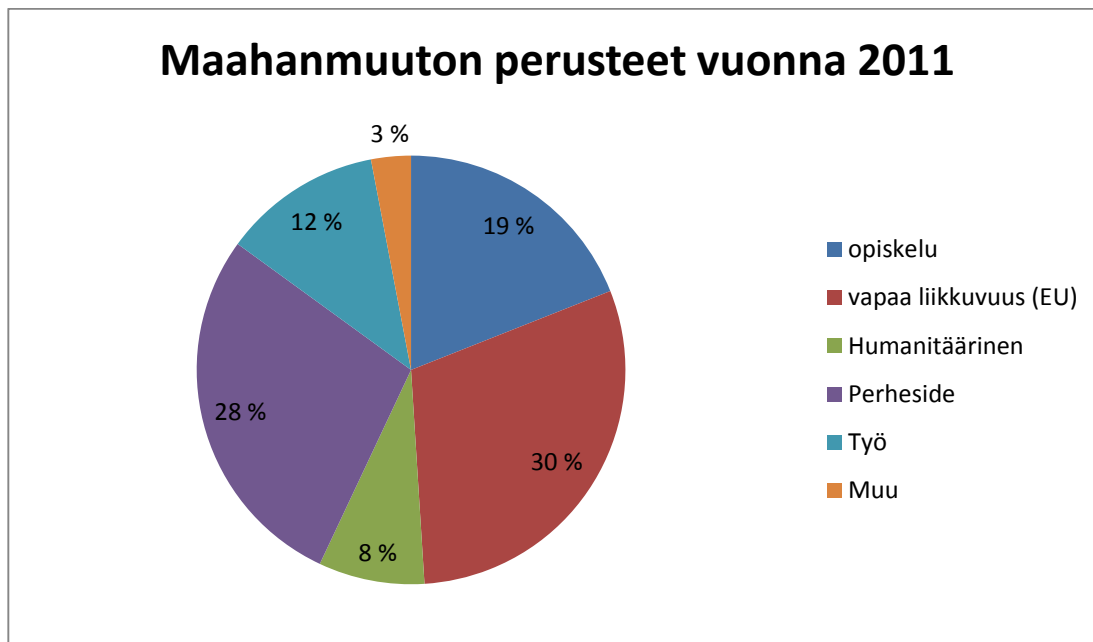
- *Kiintiöpakolainen:* henkilö, joka kuuluu vastaanottavan maan pakolaiskiintiöön ja jolle on myönnetty pakolaisen asema. (Pohjanpää ym. 2003, 8.) Vuonna 2013 Suomen pakolaiskiintiö on 750 henkilöä. Uutena ryhmänä ovat sudanilaiset pakolaiset Egyptistä. (Suomen Valtioneuvosto 2013.)
- *Turvapaikanhakija:* henkilö, joka vainon kohteeksi jouduttuaan omatoimisesti hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta toisesta maasta. Turvapaikkaa haetaan rajalla tai pian maahan saapumisen jälkeen. Eniten turvapaikanhakijoita Suomeen on tullut Somalian, Iranin, Irakin ja entisen Jugoslavian alueelta. (Pohjanpää ym. 2003, 8.) Vuonna 2011 astui voimaan erillinen laki kansallista suojelua hakevan vastaanotosta. Entisen kotouttamislain sijaan turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevia säännöksiä varten laadittiin uusi erillinen Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta eli ns. vastaanottolaki. Tässä laissa säädetään muun muassa turvapaikanhakijan tilapäisestä majoittamisesta sekä oikeudesta vastaanottorahaan. Perheiden huomioiminen näkyy laissa siten, että perheenjäsenille on heidän niin halutessaan järjestettävä yhteinen majoitus. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011, 16,19§.)

Työperäinen maahanmuutto: Työvoiman tarjonnan vähenemisen vuoksi maahanmuuttajat muodostavat Suomessa merkittävän työvoimavaran. (Söderling 2005, 19.) Tämä näkemys tuo uuden näkökulman keskusteluun, jossa maahanmuuttajat on aiemmin nähty enimmäkseen uhkana ja ongelmana. (Alitolppa- Niitamo 2005, 37.) Suomessa onkin tehty jo varsin paljon tutkimuksia liittyen maahanmuuttajiin työelämässä. (Martikainen & Tiilikainen, 2007, 29.)

Paluumuuttaja: Henkilö, joka palaa lähtömaahansa. Tähän ryhmään luokitellaan myös mukana tulevat perheenjäsenet. (Pohjanpää, Paananen & Nieminen, 2003, 8.) Paluumuuttajia on saapunut Suomeen enimmäkseen Virosta ja Venäjältä yhteensä noin 30 000.

Avioliiton kautta maahanmuuttaneet henkilöt: 28,5%:ssa vuosien 2006-2009 välisenä aikana myönnettyissä oleskeluluvissa perusteena olivat perhesyöt. Vuonna 2009 perhesiteistä avioliiton perusteella myönnettyjen oleskelulupien määrä oli maahanmuuttoviraston ja turvapaikkayksikköjen tilastoanalyysin mukaan 1064. (Väestöliiton www- sivut 2013.)

Avioliiton kautta maahanmuuttaneet eivät yleensä ole oikeutettuja kotoutumissuunnitelmaan ja -tukeen tai työmarkkinatukeen, koska maahantulon edellytyksenä on, että puolison on pystyttävä takaamaan toimeentulo molemmille. Tämän vuoksi monet maahanmuuttajanaiset ovat täysin riippuvaisia puolisonsa avusta, eikä heillä välttämättä ole omia verkostoja. (Mikkonen 2005, 65.)

Kuvio 1. Maahanmuuton perusteet prosentteina vuonna 2011. Lähde: www.väestöliitto.fi.

2.2 Kotouttaminen ja kotouttamislaki

1.9.2011 astui voimaan Laki kotoutumisen edistämisestä, jonka tarkoituksena on edistää kotoutumista ja maahanmuuttajien mahdollisuutta aktiiviseen yhteiskunnan toimintaan osallistumiseen. Lailla pyritään myös edistämään tasa- arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Velvollisuus kotoutumista edistävien toimenpiteiden järjestämisestä on kunnilla. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 6§.) Kuntien lisäksi niitä järjestävät seurakunnat, järjestöt ja yhdistykset. (Mikkonen 2005, 57.) Kotoutumista edistävien toimenpiteiden tavoitteena on lisätä maahanmuuttajan ja hänen perheensä valmiuksia toimia työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa. Tällaisiksi toiminnoiksi luetaan muun muassa kotoutumiskoulutukseen liittyvät liittyvät kieli- ja yhteiskuntatietouden opinnot, sekä niihin rinnastettavat toimenpiteet. (Mikkonen 2005, 55.)

Kotouttamistoiminnassa voidaan erottaa kolme tasoa:

1. *Sosiaaliseen tasoon* sisältyvät ne toiminnot, joiden tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajien psykososiaalista tilannetta, esimerkiksi antamalla henkilökohtaista sosiaalista tukea. Tämän toiminnan tavoitteena on mahdollistaa maahanmuuttajalle sosiaalisten verkostojen luominen sekä vertaisryhmien muodostuminen.
2. *Tiedolliseen tasoon* sisältyvät muun muassa kielitaidon, yhteiskuntataitojen ja työllistymisedellytysten kehittäminen.
3. *Toiminnallinen osa* sisältää muun toiminnan, kuten kerhot ja liikuntaryhmät. Tällaisella toiminnalla voidaan auttaa työvoiman ulkopuolella olevia maahanmuuttajia saamaan säännöllinen päiväjärjestys, kehittämään kielitaitoa sekä tutustumaan muihin samassa tilanteessa oleviin. (Mikkonen 2005, 59.)

Laissa on erikseen säädetty huomioitavat seikat sen soveltamisesta lapseen. Siinä säädettyjä toimenpiteitä ja palveluja toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota

lapsen etuun ja kehitykseen, selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide, sekä otettava ne huomioon lapsen kehitystason ja iän edellyttämällä tavalla. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 4§.) *Alaikäiselle maahanmuuttajalle laaditaan kotouttamissuunnitelma kuitenkin vain, jos siihen on lapsen yksilöllisistä olosuhteista johtuen erityinen tarve.* Esimerkiksi ilman huoltajaa saapuneelle ja oleskeluluvan saaneelle lapselle laaditaan aina kotoutumissuunnitelma. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 15§.) Lisäksi lain mukaan *perheelle laaditaan kotoutumissuunnitelma vain, jos perheen kokonaistilanne sitä edellyttää.* Kun suunnitelman tarvetta arvioidaan, kiinnitetään huomiota erityisesti lapsen kehitystä tukevan ja ohjaavan vanhemmuuden edellytyksiin sekä vanhempien tuen ja koulutuksen tarpeisiin. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 16§.)

Laissa esille tuleva kotoutumissuunnitelman laatimisen ehdollisuus lasten ja perheiden kohdalla on huomionarvoista tämän opinnäytetyön aiheen kannalta. Kotouttamistoiminta Suomessa on ollut yksilökeskeistä, eikä perheitä ole otettu kokonaisvaltaisesti huomioon. Perinteisesti kotouttamissuunnitelmia on tehty lähinnä työvoimaan kuuluville maahanmuuttajille, joilla on oleskelulupa ja kotikunta ja jotka ovat ilmoittautuneet työttömiksi tai saaneet toimeentulotukea. Vasta viime vuosina on havahduttu yksilöllisen kotouttamissuunnitelman laatimisen tarpeellisuuteen työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajaryhmien osalta. Näihin ryhmiin kuuluvia ovat muun muassa kotiäidit, lapset, teini-ikäiset nuoret ja vanhukset. (Mikkonen 2005, 55.)

KS. LIITE 1. kotouttamissuunnitelma

3 MAAHANMUUTTAJAPERHEET JA VANHEMMUUS

Maahanmuuttajaperheisiin liittyen on hyvä muistaa, että niiden kirjo on hyvin laaja: käsite sisältää niin työn vuoksi maahan muuttaneet kuin luku- ja kirjoitustaidottomat pakolaisperheet. Jokaisella maahanmuuttajaperheellä on omat yksilölliset tarpeensa

kotouttamis- ja sosiaalipalveluissa, eivätkä sama kulttuuri tai lähtömaa tee perheistä tai yksilöistä samanlaisia. (Alitolppa- Niitamo 2005, 38.)

3.1 Lapsen kehitystä tukeva vanhemmuus

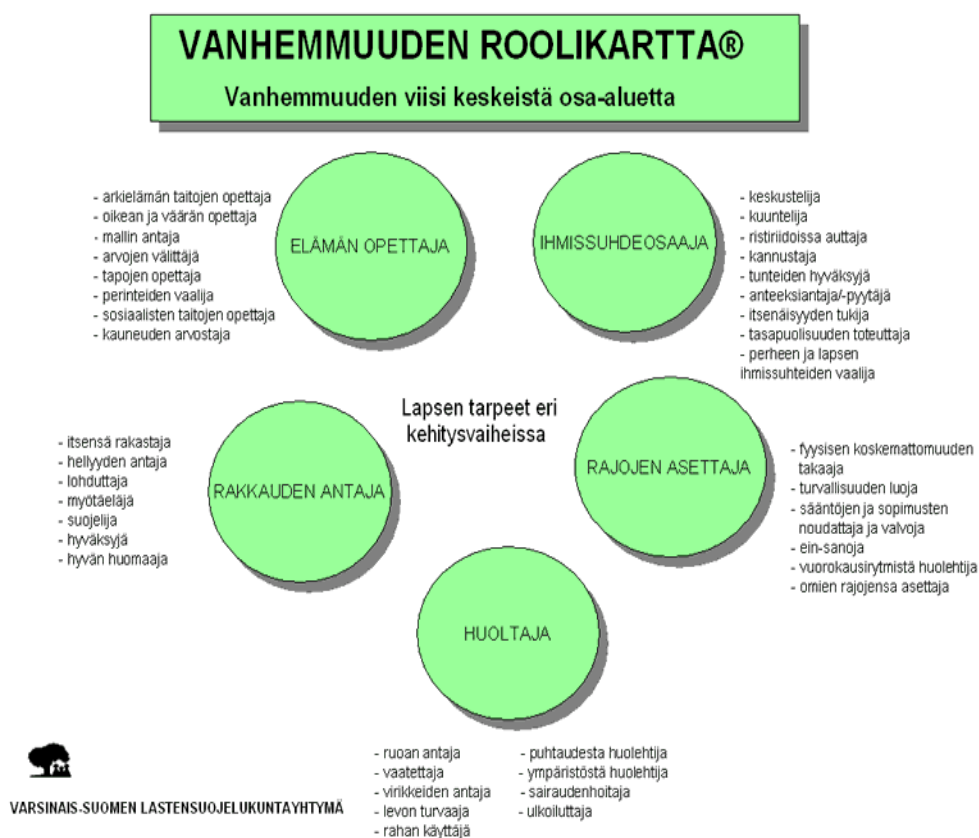
Vanhemmuus on kulttuurisidonnainen käsite, sillä kokemukset omasta kasvatuksesta ja vanhemmista kuvastavat aina myös sitä käsitystä jonka kukin yksilö luo vanhemmuudesta siinä yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa on elänyt lapsuutensa. (Oksi- Walter, Roos & Viertola- Cavallari 2009, 97.) Hyväksyttävänä ja arvostettavana pidettävät vanhemmuuden ja kasvatuksen piirteet vaihtelevat eri maissa ja kulttuureissa. (Novitsky 2005, 81.) Yleisesti lapsilähtöisen ja ohjaavan kasvuilmapiirin tunnuspiirteitä ovat kiinnostus, kannustus, tuki, keskustelut, neuvot, vanhempien hyvä keskinäinen suhde, lapsen hyvä suhde isäänsä, äidin huolehtivuus ja kannustavuus sekä vanhempien kielteinen suhtautuminen ruumiilliseen kuritukseen. Kasvatustietoisuus on tietoa siitä, miten lapsi kasvaa ja kehittyy. Siihen kuuluu vanhemman tietoisuus omasta ihmiskäsityksestä sekä omista arvoista ja tavoitteista, jotka haluaa välittää myös lapselle. Kasvatustietoisuus näkyy myös toimivana vuorovaikutussuhteena lapsen ja vanhemman välillä. Tähän liittyy se miten lasta ohjataan ja kuinka tunteita käsitellään. Maahanmuuttajavanhempien kohdalla kulttuurisidonnaisen kasvatustietoisuuden lisäämisen ensimmäinen askel on luonnollisesti uuden kielen opettelu. (Attias & Svensk, 2013.)

Vanhemman tapaan kasvattaa vaikuttavat oma elämäkokemus, koulutus, temperamentti, perhetausta, persoonallisuus ja elämäntilanne. Merkitystä on myös sillä, saako vanhempi tarvitsemaansa tukea ja apua. Kasvatus on sidoksissa ympäröivän yhteiskunnan siihen kohdistamien suositusten, ihanteiden, vaatimusten ja tuen kanssa. Myös ympäristössä vallitsevat asenteet ja arvot sekä olemassa oleva tieto lapsen kasvatuksesta, kehityksestä ja sen tukemisesta ovat kasvatukseen vaikuttavia tekijöitä. (Attias & Svensk, 2013.)

3.2 Vanhemmuuden roolit

Vuonna 1999 Varsinais- Suomen lastensuojelukuntayhtymän henkilökunta on kehittänyt vanhemmuudenroolikartta- työvälineen, jota käytetään vanhemmuuden arvioimiseen. Kuka tahansa vanhempi voi käyttää sitä omien vanhemmuuden rooliensa jäsentämiseen, sekä sen arvioimiseen, vastaako hänen toimintansa lapsen tarvetta. Vanhemmuuden päärooleja ovat huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. Nämä pääroolit jakautuvat vielä kunkin yhteydessä kuudesta yhdeksään alarooliin. (Sosiaaliportin www- sivut 2013.)

KUVIO 1. Vanhemmuuden roolikartta. (Varsinaissuomen lastensuojelukuntayhtymä 1999.)

Vanhemmuuden tarkasteleminen roolien kautta maahanmuuttajaperheiden yhteydessä selventää maahanmuuton ja vanhemmuuden haastavaa yhdistelmää: maahanmuuton ja monikulttuurisuuden voidaan nähdä sekä rikastuttavan että kuormittavan vanhemmuutta. Maahanmuutto ja kotoutuminen ovat voimia vieviä

prosesseja, jotka saattavat aiheuttaa kulttuurishokin, masentuneisuutta, unettomuutta ja muita fyysisiä ja psyykkisiä oireita. Tällöin on mahdollista, että vanhemmuuden rooli tai jotkin sen osa-alueet jäävät aikuisten oman kotoutumisprosessin jalkoihin, eivätkä voimavarat yksinkertaisesti riitä täysipainoisesti vanhempana olemiseen. Myös työttömyys saattaa lisätä kotoutumisen vaikeutta ja vanhemmuuden haasteita, sillä se lisää syrjäytymisen riskiä ja tekee siten myös arjessa jaksamisen haasteelliseksi. (Oksi- Walter ym. 2007, 133.) Työllä on myös keskeinen osa ihmisen identiteetin määrittämisessä. Erityisesti tämä näkyy Suomessa ja muissa vastaavissa maissa, joiden yhteiskunnat rakentuvat kahden työssä käyvän aikuisen mallille. Työn ja ammatti-identiteetin merkitystä maahanmuuttajanaishelle ovat tutkineet esimerkiksi Sirkku Varjonen, Pirjo Pöllänen ja Liisa Harakkamäki. (Martikainen ym. 2007, 29.) Erityisesti maahanmuuttajien kohdalla työllistymisen voidaan nähdä tukevan vanhemmuutta siten, että se mahdollistaa laajemman näkökulman suomalaiseen elämäntapaan, normeihin, arvoihin ja yleensä yhteiskuntaan. Työllistyminen lisää myös tunnetta elämänhallinnasta sekä arvostuksen kokemista yhteisön taholta. Työttömyys sen sijaan kaventaa elämänpiiriä ja tekee riippuvaiseksi ulkopuolisesta tuesta. (Alitolppa- Niitamo 2005, 39.)

3.3 Maahanmuuton vanhemmuudelle asettamat haasteet

Maahanmuutto muuttaa usein perheen sisäistä dynamiikkaa ja rakennetta, mikä näkyy herkästi perheenjäsenten välisten roolien muutoksissa. Tällaiset perhedynamiikkaa koskevat muutokset ovat ainakin jossain kotoutumisen vaiheessa haaste perheen sisäiselle yhtenäisyydelle. Perheenjäsenten eritahtinen kotoutuminen on huomattava riskitekijä, joka aiheuttaa vuorovaikutus- ja valtasuhteiden vääristymistä perheen sisällä. Riski eritahtiseen kotoutumiseen kasvaa helposti perheissä, joissa lapset ja nuoret menevät kouluun kun taas vanhemmat jäävät työttömyyden vuoksi eristyksiin yhteiskunnasta. Mikäli lapset oppivat uuden kielen ja yhteiskunnan toimintaperiaatteet huomattavasti vanhempiaan nopeammin, vanhempien ja lasten roolit ovat vaarassa kääntyä ylösalaisin: lapset saattaisivat joutua ottamaan liiaksi vastuuta tai ohjailemaan vanhempiaan uudessa

yhteiskunnassa. Tästä voisi aiheutua vanhemmuuden ja auktoriteetin menetys, sekä lapsille huolettoman lapsuuden menetys. Vanhemmuuden kannalta on siis erityisen tärkeää, että aikuiset pääsevät mukaan yhteiskuntaan ja sen sosiaalisiin verkostoihin, sekä oppivat uuden kielen. (Alitolppa- Niitamo 2005, 46.)

Puolisoiden välille saattaisi muodostua vääristynyt valta- riippuvuus- suhde, jos toinen saa huomattavasti suuremman kosketuspinnan yhteiskuntaan ja sen sosiaalisiin verkostoihin. Tämä on erityisen tärkeää huomioda traditionaalisista kulttuureista tulleiden perheiden kohdalla esimerkiksi siten, että miehille annetaan mahdollisuus säilyttää arvokkuutensa työelämäänsä osallistumisen tai muunlaisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta. Esimerkiksi Islamin oppien mukaan miehellä katsotaan olevan korkeampi asema perheen ylläpitäjänä ja suojelijana. Tämän aseman menettäminen saattaisi vaikuttaa haitallisesti miehen omanarvontuntoon ja asetelmaan perheessä. Naisten kotoutumista voidaan tukea esimerkiksi tarjoamalla lastenhoitoa kielikurssien ajaksi, sekä antamalla tietoa tasa- arvosta ja ihmisoikeuksista Suomessa. Kielen ja yhteiskunnan tuntemuksen puute, sekä etniseen identiteettiin liittyvä hämmennys ovat yhteydessä yleiseen elämänhallinnan tunteeseen ja vanhemmuuteen ja saattavat siten lisätä psykososiaalisia ongelmia. (Alitolppa- Niitamo 2005, 46.)

Kotoutumisen ja vanhemmuuden yhdistäminen on haastavaa, sillä samaan aikaan kun vanhemmat etsivät paikkaansa uudessa yhteiskunnassa, kasvavat lapset tarvitsevat vanhempiensa ohjausta ja kontrollia vähintään yhtä paljon kuin ennenkin. Vanhemmat voivat joutua kyseenalaistamaan aiemmin oppimiaan ja sisäistämiään jopa itsestään selvinä pitämiään normeja, rooleja ja käyttäytymistapoja hyvinkin radikaalisti, sillä ne eivät välttämättä toimikaan odotetulla tavalla uudessa ympäristössä. Lisäksi he joutuvat opettelemaan uudet pätevät säännöt, normit ja roolit sekä yhteiskunnan toimintaperiaatteet. Näiden seikkojen myötä myös oma vanhemmuus ja kasvatuseriaatteet joutuvat muutokseen, kun vanhemmat joutuvat kasvattamaan lapsiaan tilanteessa, jossa aikaisemman kokemuksen "kartta" ei enää käy perustaksi. Heidän on ohjattava lapsiaan ja tehtävä päätöksiä tilanteissa, joissa aiemmat normit ja roolimallit eivät välttämättä toimi. (Alitolppa- Niitamo 2005, 45.)

Tällaisessa muutostilanteessa lapset voivat kokea vanhempien auktoriteetin murenevan ja heille saattaa syntyä epäilyksiä sen suhteen, kannattaako uskoa vanhempia, jotka eivät selviä alkeellisimmistakaan asioista uudessa yhteiskunnassa. Lisäksi vanhemmat voivat havaita lapsissaan uusia outoja tapoja ja mahdollisesti ylimielisyyttä, mikä saattaa heistä tuntua vastenmieliseltä. Lapsille taas aiheutuu ristipainetta, kun he joutuvat kotona piilottamaan niitä eri kulttuuria edustavilta ikätovereilta opittuja asioita, jotka ovat välttämättömiä, jotta joukossa selviää tasavertaisena. Nuoren ja vanhemman kohtaamisessa on kuitenkin aina kysymys erilaisten kulttuurien kohtaamisesta, sillä nuori saattaa haluta tehdä asioita, joista vanhemmat eivät pidä riippumatta siitä, onko kyseessä maahanmuuttajaperhe vai ei. Maahanmuutto voi kuitenkin kärjistää yhteentörmäyksiä ja lisätä ymmärryskatkoksien vaaraa lapsen ja vanhempien välillä. Monet vanhemmat kokevatkin menettävänsä otteensa lapseen normiristiriitatilanteessa, jossa lähtömaan ja maahanmuuttomaan arvot poikkeavat toisistaan. Uudessa yhteiskunnassa vanhemmilla ei yksinkertaisesti ole kokemusta eikä välttämättä keinojakaan kasvattaa lasta. Lisäksi heiltä puuttuvat lasten kasvatuksen apuna toimivat lähtömaan sosiaaliset turvaverkot. (Forsander ym. 1994, 33.)

3.4 Vanhempia koskevat uudet rooliodotukset

Vanhemmuuden roolien lisäksi maahanmuuttajavanhemmat kohtaavat uuden sosiaalisen ympäristön asettamia uusia rooliodotuksia. Vanhemmuuden roolit voidaankin nähdä vain yhtenä osa-alueena niiden kaikkien roolien yhteydessä, jotka vanhemmilla joutuvat muutospaineeseen maahanmuuton yhteydessä. Kirjallisuudessa asiaa ei esitetty suoraan näin, mutta asian suhteuttaminen tällä tavoin auttaa ymmärtämään maahanmuuton laaja-alaisia ja kokonaisvaltaisia vaikutuksia vanhempiin ja vanhemmuuteen. Jokaisella vanhemmalla on luonnollisesti elämässään myös muita omaan identiteettiin sidoksissa olevia rooleja vanhemmuuden lisäksi.

Maahanmuuttajavanhempien kohdalla erityisesti *perheenjäsenen rooli* kokee muospainetta, kun yhteisöllisistä kulttuureista muuttavat aikuiset kohtaavat suomalaisen yksilökeskeisen perhekulttuurin, jossa yksilöllä on itsenäinen asema perheessä ja yhteiskunnassa. Rooliodotukset voivat tällöin olla ristiriidassa keskenään jopa perheen sisällä. (Novitsky 2005, 77.) Roolit ja perheen muoto saattavat ehtiä pakolaisperheiden kohdalla muuttua jo pakomatkan aikana moneen kertaan. Suomessa pakolaisperhe onkin nykyisessä koostumuksessaan usein ensimmäistä kertaa, joten perheen sisäinen asetelma on täysin uusi. Isä saattaa menettää perheen elättäjän roolin ja sen mukanaan tuoman auktoriteetin, kun taas äiti voi muuttua perheen pääasialliseksi elättäjäksi. Tästä saattaa aiheutua isälle riittämättömyyden tunteita. Toisaalta äidin elämänpiiri saattaa rajoittua pelkästään kotiin ja lasten hoitoon, mikäli hänellä ei ole yhteyksiä naapurustoon tai muihin maahanmuuttajiin. Tämä voi aikaa myöten tuntua raskaalta. (Forsander ym, 1994, 33.)

Roolien muuttuminen saattaa todennäköisimmin koskea kovemmin isään kuin äitiin, sillä nainen hoitaa yleensä päävastuun kodista. Miehen elämä taas muuttuu maahanmuuton myötä enemmän. Työn kautta saatava kyky elättää perhe sekä yhteiskunnallinen asema luovat sisällön miehen elämälle. Kun yhteiskunnan vaihtuessa katoaa työ ja asema, saattaa niiden mukana kadota myös elämän sisältö ja mielekkyys. (Forsander ym, 1994, 33.)

Kulttuurin kantajan roolissa korostuu perinteiden vaaliminen, samalla kun uuden kulttuurin myötä omaksutaan uutta kieltä, historiaa, tapoja ja käytösnormistoa. Perheen sisäinen yhtenäisyys voi vaarantua, jos sukupolvien välille muodostuu hyvin erilaisia kulttuurisia käytäntöjä ja perheen yhteisestä kulttuurista sopiminen voi olla vaikeaa. Toisaalta lähtömaassa asuvat sukulaiset saattaisivat nähdä perheen muuttuneen normiston huonona vanhemmuutena tai oman kulttuurin hylkäämisenä. (Novitsky 2005, 77.)

Maahanmuuttajavanhemmille lankeaa myös *identiteetin rakentajan rooli*, kun he yhdistävät aiempaa elämänhistoriaansa nykyhetkeen sekä työstävät tapahtumien ja omien valintojen hyväksymistä. Moni asia on aloitettava alusta. (Novitsky 2005, 78.) Se mikä on aiemmin koettu minuudeksi suhteellistuu ja haalenee, kun arvojen ja

tapojen on muututtava ja muukalaisuus löytyykin sisältä itsestä. Elämän universaali perusta saattaa murentua ja muuttua suhteelliseksi ja katoavaksi. (Forsander ym. 1994, 38.)

Yhteisöjen jäsenen roolissa korostuu usein kuuluminen omaa etnistä ryhmää edustavaan vertaisryhmään. Kokemuksien kuuleminen ja jakaminen muiden samaa prosessia läpikäyvien kanssa voi antaa uusia näkökulmia oman tulevaisuuden hahmottamisen suhteen. Näiden kontaktien kautta on mahdollista saada myös tietoa ja rohkeutta lähestyä muita yhteiskunnan avuksi tarjoamia tahoja. (Novitsky 2005, 78.)

Maahanmuuttajiin liittyy vahvasti myös *tulevaisuuden tekijän rooli*. He pyrkivät saavuttamaan itselleen hyvän elämän, mihin liittyy tiedon hankkiminen sekä vaikuttaminen niihin mahdollisuuksiin, joiden kautta he voivat pyrkiä lisäämään elämäntilanteensa. Kokemukseen oman tulevaisuuden rakentamisesta vaikuttavat motivaatio, halu ja taito osallistua vastaanottavan yhteiskunnan yhteisöihin. (Novitsky 2005, 78.)

Rooleissa voidaan katsoa olevan eri kehitysasteita: ne voivat olla joko sopivasti kehittyneitä, ylikehittyneitä alikehittyneitä tai puuttua kokonaan. Sopivasti kehittyneen roolin yhteydessä toiminta on luontevaa ja helppoa. Ylikehittyneestä roolista taas on kyse silloin, kun omaksutusta roolista ei osata luopua. Toiminta saattaa olla olosuhteisiin nähden liiallista. Esimerkiksi perinteen vaalijan rooli saattaa ylikorostua, jos vanhoissa tavoissa pysyminen ja muutoksen vastustaminen tuntuu turvallisimmalta vaihtoehdolta. Tämä saattaa johtua muutoksen vaikutuksen pelkäämisestä perheen sisäiseen dynamiikkaan ja suhteeseen lapseen tai puolisoon. Omaksi koetut tavat ja arvot voidaan viedä äärimmilleen sen korostamiseksi, mikä tuntuu kaikista omimmalta. Esimerkiksi omaan uskontoon liittyvistä tavoista on tärkeää pitää tiukasti kiinni, jotta muistaisi kuka on ja mistä tulee. Näistä tavoista luopumisen myötä minuus voi suhteellistua olemattomaksi. (Forsander ym. 1994, 38.) Alikehittyneessä roolissa toiminta on ikäänkuin harjoittelua ja erityistä ponnistelua vaativaa. Näin voi helposti käydä yhteiskunnallisen osaajan roolissa, jos ei ymmärretä esimerkiksi koululaitoksen toimintaa. Tällöin vanhemmat voivat kokea, etteivät osaa ohjata ja tukea lasta opiskeluun liittyvissä asioissa, mikä saattaa

aiheuttaa turhautumista ja vaikuttaa vanhemmuuden tunteeseen, kun puutteellisen tietämyksen vuoksi kasvatuksellinen ja ohjaava ote lapsiin katoaa. Puuttuvasta roolista voidaan puhua silloin, kun maahanmuuttajalta puuttuu kokonaan esimerkiksi yhteiskuntamme edellyttämä informaation omaksujan rooli, mikäli hän ei kykene käsittelemään kirjallista tietoa. Maahanmuuttajien kohdalla erotettavat eri roolit ja niiden kehitysasteet heijastuvat myös muihin rooleihin. (Novitsky 2005, 78.)

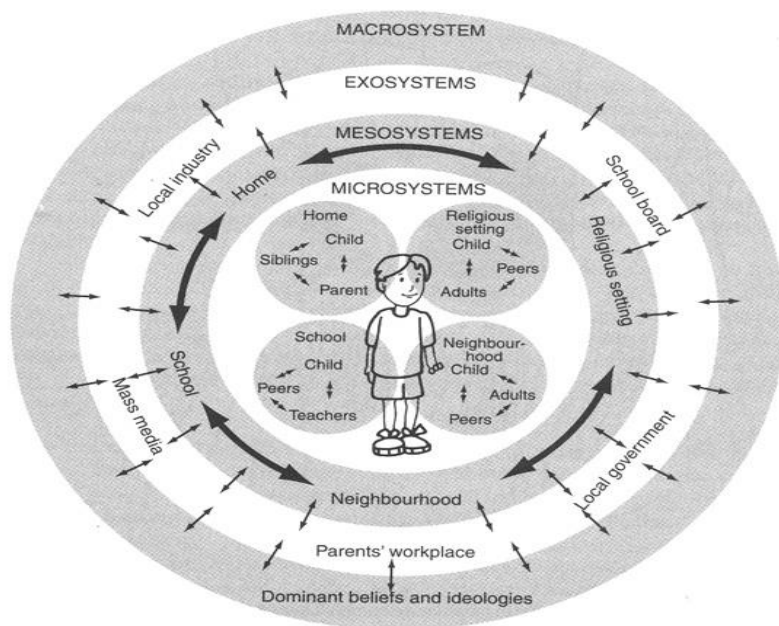
4 BRONFENBRENNERIN EKOLOGINEN SYSTEEMITEORIA

Bronfenbrennerin ekososiaalinen systeemiteoriaa kuvaa ihmisen kehitystä ja sosiaalistumista yhteiskuntaan korostamalla ympäristön merkitystä. Tämä tarkastelutapa on sopiva juuri maahanmuuttajaperheiden kohdalla, sillä kotoutuminen tulisi ymmärtää kaksisuuntaisena prosessina, jossa yksilö ja yhteiskunta ovat vuorovaikutuksessa puolin ja toisin. (Aden 2009, 30.)

Kyseessä ei ole nimenomaisesti kasvatuksen tai pedagogiikan teoria, mutta se auttaa kuitenkin ymmärtämään kasvatukseen liittyvää problematiikkaa. Bronfenbrenner näkee yksilön kehityksen henkilön ja ympäristön vuorovaikutuksen tuloksena ja erottaa siten kasvatuksen ja kehityksen toisistaan. Kasvatus näyttäytyy siis tietyn ajanjakson pituisena ympäristötekijänä, mikä auttaa ymmärtämään kasvatuksen ja teorian tutkimisen tarpeen. Kehityksen Bronfenbrenner näkee sellaisten prosessien sarjana, joiden välityksellä henkilön ja ympäristön ominaisuudet ovat keskenään vuorovaikutuksessa ja jotka sen kautta tuottavat muutosta ja pysyvyyttä henkilön ominaisuuksissa jatkuen läpi elämän. (Härkönen 2008, 23.) Teoriassa korostuu ympäristön henkilöiden suhteet, roolit, toiminnot ja prosessit. Bronfenbrennerin teoriassa kehitys nähdään niiden aikuisten yhteistyöprosessina, jotka toimivat lapsen kasvuympäristössä. Se luopuu kasvatuksen yksilöpsykologisesta korostamisesta ja keskittyy kasvuympäristöjen keskinäisen vuorovaikutuksen merkitykseen. (Härkönen 2008, 26.) Teoria sopii hyvin tämän opinnäytetyön tutkimusaiheeseen, sillä sen avulla voi hahmottaa ekologisten ympäristöjen antamaa tukea, tai vastaavasti sen puutetta maahanmuuttajaperheiden kohdalla. Tällainen systeeminen ajattelu auttaa

myös näkemään perheen kokonaisvaltaisen huomioimisen tärkeyden lapsen kehitystä ajatellen.

Bronfenbrenner määrittelee teoriassaan neljä sisäkkäistä ympäristön kehää, joiden kanssa yksilö on aktiivisessa vuorovaikutuksessa: mikro-, meso-, ekso-, ja makrosysteemin. (kuvio 2.)

KUVIO 2. Lapsen kehitykseen vaikuttavat kerrokset ekologisen lähestymistavan mukaan (Härkönen 2008, 35).

4.1 mikrosysteemi

Bronfenbrenner määrittelee mikrosysteemin niiden toimintojen, roolien ja henkilöiden välisten suhteiden muodoksi, jonka kehittyvä henkilö kokee tietyt fyysiset ja aineelliset piirteet omaavassa ympäristössä ja joka sisältää henkilöt, joilla on tietyt temperamentin, persoonallisuuden ja käsitysjärjestelmien piirteet. (Härkönen 2008, 27.) Mikrosysteemi on lapsen lähin toimintaympäristö ja siihen

kuuluvat ne rakenteet, joiden kanssa lapsi on suorassa kontaktissa. Näitä lähiympäristön rakenteita ovat koti, vanhemmat, päiväkot, koulu, naapurusto, harrastuspiiri, sukulaiset ja mahdollinen uskonnollinen yhteisö. Vaikka kotia ja perhettä voidaankin pitää varsin luonnollisena mikroympäristönä, sen raja ei kuitenkaan ole kodissa, vaan mikroympäristöjä ovat kaikki ne ympäristöt, joissa kehittyvä henkilö on aktiivisesti osallisena. (Härkönen 2008, 28.)

4.2 Mesosysteemi

Mesosysteemi voidaan nähdä mikrojärjestelmien järjestelmänä. Se käsittää yhteydet ja prosessit kehittyvän henkilön mikrosysteemien välillä, esimerkiksi yhteydet lapsen vanhempien ja opettajan välillä, kodin ja neuvolan sekä kodin ja päiväkodin välillä. Mesosysteemi koostuu siis niistä suhteista, joita lapsen mikroympäristöillä on keskenään. Lapsen kehityksen kannalta olennaista on se, tukevatko nämä mikrosysteemit toisiaan vai aiheuttavatko ne ristipaineita esimerkiksi vaatimalla keskenään erilaista käyttäytymistä. Mikrosysteemien keskinäisiä suhteita on vielä tutkittu melko yksipuolisesti päivähoidon ja koulun erillisenä vaikutuksena lapsen kehitykseen, joten tutkimustarvetta on edelleen niiden ja kodin yhteisvaikutuksen suhteen. (Härkönen 2008, 30.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perheiden kokemuksia siitä, missä määrin he ovat kokeneet saaneensa tukea näiden eri järjestelmien taholta. Tuomalla esiin perheiden näkökulmia ja kokemuksia voidaan saatujen tulosten kautta pyrkiä vähentämään mikroympäristöjen keskinäisiä ristipaineita esimerkiksi siten, että koulussa ja päiväkodissa huomioidaan kulttuurieroista johtuvat mahdollisesti erilaiset toimintamallit.

4.3 Eksosysteemi

Eksosysteemillä tarkoitetaan vuorovaikutusta kahden erilaisen systeemin välillä: sellaisen, johon lapsi kuuluu, kuten kodin, ja sellaisen, johon lapsi ei kuulu, mutta jolla on vaikutusta hänen mikrosysteemiinsä, kuten kotiin. Eksosysteemiin kuuluu siis esimerkiksi vanhemman työpaikka, tai vastaavasti työttömyyden vaikutukset sekä koulun ja päivähoidon organisaatiot. Näiden ympäristöjen tapahtumat vaikuttavat

siihen ympäristöön, jossa lapsi kehittyy, sillä ne luovat edellytyksiä lapsen toiminnoille mikrosysteemeissä. Tällaiset eksosysteemit kuvaavat myös kasvatuksen tukeen liittyviä seikkoja, joihin tutkimuksissa on kiinnitetty liian vähän huomiota. (Härkönen 2008, 30,31.) Maahanmuuttajaperheitä ajatellen voitaisiin tutkia esimerkiksi vanhemman työttömyyden aiheuttamia syvempiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin ja kotoutumiseen.

4.4 Makrosysteemi

Tämä lapsen ympäristön uloin kerros sisältää kulttuuriset arvot, tavat ja lait. Siihen kuuluvat myös käyttäytymis- ja käsitysmallit, jotka siirtyvät sukupolvelta toiselle kulttuuri- instituutioiden toteuttamien sosialisatioprosessien välityksellä. Näitä insituutioita ovat esimerkiksi perhe, koulu ja hallintorakenteet. Makrosysteemin vaikutus voidaan usein havaita vasta verrattaessa erilaisissa yhteiskunnissa kasvavia lapsia. Makrosysteemillä on siis vahva sosio- kulttuurinen konteksti ja se vaikuttaa kaikkien muiden kerrosten läpi. Esimerkiksi kulttuurissa, jossa kasvatustavasta uskotaan yksin vanhemmille, ei heille todennäköisesti tuoteta myöskään juuri apua kasvatukseen. Koska makroympäristö näin määrittää sen, millä tavoin vanhemmuutta tuetaan, sillä on luonnollisesti vaikutuksia lapsen kasvuympäristöön sekä vanhempien mahdollisuuksiin kasvatustehtävän toteuttamisessa. (Härkönen 2008, 31, 32.) Tällaisista kulttuuriin liittyvistä syistä johtuen esimerkiksi kasvatuskumppanuus ja muut perheiden tukemiseksi suunnitellut toimenpiteet saattavat maahanmuuttajaperheistä tuntua hyvinkin vierailta.

Lapsen elämän osittumisen eri yhteisöihin voidaan nähdä tuovan oman haasteensa vanhemmuuteen. Perheiden tukemiseksi tarkoitettujen palvelujen ensisijaiseksi tehtäväksi voitaisiinkin asettaa lapsen kehitysyhteisöjen tukeminen niin, että mahdolliset ongelmat voitaisiin ratkaista jo yhteisöjen sisällä. (Rimpelä 2013.)

5 AIEMMAT SELVITYKSET

5.1 Kaksikulttuurista lasta tukemassa

Minna Iranta (2011) on tutkinut kaksikulttuurisen lapsen kasvatuksen erityispiirteitä, jotka ovat huomionarvoisia myös tämän opinnäytetyön aiheen kannalta. Tutkimuksen pohjalta on koottu myös opasvihkonen, joka perustuu kaksikulttuuristen lasten vanhempien tutkimuksessa esille tuomiin huoliin ja pohdintoihin sekä heidän käsityksiinsä kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen haasteista. (Iranta 2011, 2.) Tutkimus keskittyy maahanmuuttajaperheisiin, joissa vanhempien välillä on ristiriitoja, mutta tietoja voidaan soveltaa myös yleisesti kaksikulttuurisen lapsen identiteetin kehittymiseen.

Tutkimustuloksissa todetaan, että lapsella tulisi olla riittävästi tietoa sekä myönteinen ja totuudenmukainen käsitys kummastakin kulttuurista, joiden keskellä hän kasvaa. Tämä mahdollistaa sen, että lapsi voi samastua kumpaankin itselleen merkittävään ryhmään ilman painetta jommankumman valitsemisesta. Iranta toteaa Talibiin (2002) ja Liebkindiin (2006) viitaten, että mikäli lapsi jää ilman tarvitsemaansa tukea tässä suhteessa, saattavat seuraukset näkyä lapsen terveydessä. Psykkisen tasapainon edellytyksenä ovat positiivinen minäkäsitys ja eheä identiteetti. Lisäksi riittämätön tuki, vaikeudet määritellä omaa identiteettiään sekä mahdollinen syrjintä voivat johtaa stressiperäisiin sairauksiin. (Iranta 2011, 47.) Lapsen hyvinvoinnin kannalta on siis erittäin tärkeää, että perheet voivat säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään ympäröivässä yhteiskunnassa. Tämän opinnäytetyön eräänä teemana tarkastellaankin sitä, missä määrin perheet kokevat tämän olevan mahdollista. Iranta (2011) korostaa tutkimustulostensa yhteydessä sitä, kuinka tärkeää on tarjota maahanmuuttajavanhemmille riittävästi tietoa ja kannustusta oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseksi ja säilyttämiseksi perheessä. Tutkimuksessa tuodaan esille myös vanhemman kotoutumisen onnistumisen mahdolliset vaikutukset tämän motivaatioon säilyttää kulttuuria perheessään: lähtökulttuuri saattaisi jäädä syrjään erittäin voimakkaan kotoutumisen seurauksena, tai kotoutumisen epäonnistuminen voisi aiheuttaa liiallisen takertumisen omaan kulttuuriin. Kotoutumisen vaikutukset kohdistuvat siis vanhempien kautta myös jälkikasvuun. (Iranta 2011, 49,50.)

Irannan (2011) tutkimuksessa vanhempien kokemaksi tuen tarpeeksi osoittautui esimerkiksi avun saaminen kaksikulttuuriseen kasvatustyöhön kasvatusvalintojen tekemisen suhteen sekä avuksi saatava asianmukainen tieto esimerkiksi kielitaidon tärkeydestä. Niin lasten kuin vanhempienkin osalta merkittäviksi voimavaroiksi koettiin viranomaisilta saatu tuki ja kannustus sekä vertaisuus. Lapsen kasvattamisen yhteydessä korostuivat myös suhtautuminen erilaisuuteen sekä hyvän itsetunnon kehittäminen. (Iranta 2011, 50.)

5.2 Maahanmuuttajavanhempien mielipiteitä päivähoidosta ja esiopetuksesta

Satakunnan Monikulttuuriyhdistys on teettänyt maahanmuuttajavanhemmille suunnatun kyselyn koskien heidän tyytyväisyyttään päivähoitoon ja esiopetukseen. Tutkimuksen tulokset esiteltiin Asiakas vieraasta kulttuurista- koulutuksessa 3.10.2013. Kyselyyn vastasi yhteensä 14 äitiä ja 6 isää. Lasten iät vaihtelivat 2-9 vuoden välillä. Kyselyssä kartoitettiin vanhempien mahdollisia tuen tarpeita, toiveita, huolenaiheita sekä tahoja, joiden puoleen vanhemmat kääntyvät tarvittaessa apua.

Kysyttäessä vanhempien mielipidettä sen suhteen, mistä he saavat tukea ja apua kohdatessaan ongelmia, vain kahden vanhemman vastauksessa näkyi epätietoisuus siitä, mistä apua haettaisiin. Muita tahoja, joista vanhemmat kokivat saaneensa tukea olivat vertaistuki muilta monikulttuurisilta perheiltä, päiväkodin henkilökunta, sekä yhteydenpito opettajan kanssa. (Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen teettämä kysely päivähoidosta ja esiopetuksesta 2013.) Toisin kuin Irannan (2011) tutkimuksessa, tämän kyselyn yhteydessä vanhemmat eivät maininneet tuen lähteiksi viranomaistahoja. Tämä saattaa osaltaan johtua siitä, että kysely on laadittu siten, että se korostaa päiväkodin ja alakoulun osuutta perheiden elämässä. Vastaajien on siis voinut olla vaikea yhdistää tässä asiayhteydessä tuen hakeminen muihin sitä tarjoaviin tahoihin, kuten viranomaisiin.

Kyselyyn osallistuneet vanhemmat toivoivat enemmän tukea esimerkiksi lasten oman äidinkielen kehittämiseen muun muassa omakielisen päiväkodin kautta.

Lisäksi esille nousi tulkkausavun tarve lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Yksi vastaajista toivoi tarkemmin määrittelemättä enemmän tukea opettajilta. Suomenkielen opiskelu oli myös eräs alue, jossa kaivattiin apua. Eräässä tapauksessa toivottiin myös psykologin neuvoja. (Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen teettämä kysely päivähoidosta ja esiopetuksesta 2013.)

Vanhempien toiveissa päiväkodin ja koulun suhteen korostui vuorovaikutuksen lisääminen. Vastauksissa toivottiin esimerkiksi enemmän tietoa hoitajilta lapsen hoitopäivän ja toiminnan sujumisesta. Vanhemmat toivoivat päiväkodin ja koulun tarjoavan myös turvallisuutta ja hyvää huolenpitoa lapsilleen. Lisäksi toiveena oli, että lapset saavuttaisivat hyvät perustiedot ja kielitaidon sekä kotoutuisivat uuteen ympäristöön. (Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen teettämä kysely päivähoidosta ja esiopetuksesta 2013.)

Huolenaiheiksi vanhemmat mainitsivat muun muassa lapsen syrjityksi joutumisen mahdollisuuden. Koulun kaikille avoimet tilat herättivät myös huolta lapsen yleisestä turvallisuudesta. Osa vanhemmista oli huolissaan myös siitä, että kurin puute saattaisi vaikuttaa lapseen kielteisesti. (Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen teettämä kysely päivähoidosta ja esiopetuksesta 2013.)

Tämän kyselyn perusteella vanhempien kokemat tuen tarpeet painottuivat lähinnä kielelliselle puolelle. Suurin osa vanhemmista ei kokenut erityisiä avun tai tuen tarpeita, mutta olivat kuitenkin kahta tapausta lukuunottamatta tietoisia siitä, mistä apua voi tarvittaessa hakea.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tarkoitus

Opiskelujen aikana maahanmuuttajat jäivät oman kokemukseni mukaan vähemmälle huomiolle muihin vähemmistöryhmiin verrattuna, ottaen huomioon maahanmuutosta aiheutuvat lukuisat avun tarpeet arkipäivän yksinkertaisilta tuntuvista asioista

selviytymisestä syvällisempiin elämänhallintaan ja identiteettiin liittyviin seikkoihin. Sosiaalialan koulutusohjelmaan sisältyneen monikulttuurisuuskurssin aikana pohdin paljon kulttuurierojen ja maahanmuuton vaikutuksia ihmisen identiteettiin. Maahanmuuton käsitteleminen juuri perheiden hyvinvoinnin kannalta jäi kurssilla hyvin vähäiseksi, joten kiinnostukseni syventää tietämystäni aiheesta heräsi ensimmäistä kertaa kurssin aikana. Sosiaalialaa ajatellen, perheiden pahoinvointi on ollut viime aikoina paljon esillä. Perhesuhteiden ja vanhemmuuden tarkasteleminen maahanmuuttajien näkökulmasta tuo kuitenkin aiheeseen vielä lisää syvyyttä muun muassa korostamalla perheiden yksilöllisiä tarpeita. Opintovierailu maahanmuuttajalapsille tarkoitettussa ryhmäperhekodissa Tampereella kasvatti myös osaltaan kiinnostustani tutkia tarkemmin maahanmuuttajien asemaa Suomessa. Vierailulla tuli esille muun muassa maahanmuuttajalasten vaikeus päästä mielenterveyspalveluiden piiriin, vaikka taustalta usein löytyykin vakavia traumaattisia kokemuksia, kuten äkillinen perheen menetys. Harjoittelujakso aikuissosiaalityön maahanmuuttoyksikössä osoitti käytännössä, kuinka välttämätöntä ja paljon resursseja vaativaa maahanmuuttajien parissa tehtävä ohjaus- ja neuvontatyö on. Resurssien maahanmuuttajista huolehtimiseksi tulisi olla yhdenmukaiset suhteessa vastaanottokiintiöön.

Tavoitteenani oli tutkimusongelman selvittämisen lisäksi luoda maahanmuuttajaperheille mahdollisuus vapaaseen ajatusten vaihtoon ryhmässä, jotta he voisivat mahdollisesti hyötyä toistensa kokemuksista. Lisäksi halusin syventää omaa ymmärrystäni maahanmuuttajaperheiden yksilöllisten tarpeiden osalta, jotta olisin työelämässä valmiimpi vastaamaan niihin. Toivon opinnäytetyöstä olevan hyötyä kaikille maahanmuuttajaperheiden parissa työskenteleville. Suomen monikulttuuristumisen myötä yhä useampi tuleva sosiaalialan ammattilainen tulee työssään kohtamaan maahanmuuttajaperheitä, joten alan opiskelijoita on hyvä valmistaa ymmärtämään näiden perheiden tarpeita jo opiskeluaikana. Haastattelujen avulla kerätyistä tiedoista voi mahdollisesti olla hyötyä myös maahanmuuttotyön kehittämisen yhteydessä.

Suunnitteluvaiheessa helmikuussa 2013, tapasin Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen järjestämän Family Clubin kautta maahanmuuttajaperheitä, joiden kanssa keskustelin aiheesta alustavasti ja

vapaamuotoisesti. Näiden keskustelujen myötä muotoutui työn lopullinen muoto perheen kokonaisvaltaista kokemusta korostavaksi, mikä näkyy käytännössä siten, että haastattelussa on myös lasten mielipiteitä ja kokemuksia tiedusteleva osuus. Ehdotus tuli eräältä maahanmuuttajaisältä, joka piti tärkeänä sitä, että myös lapsille annettaisiin mahdollisuus kertoa tuntemuksiaan. Ajatus maahanmuuttajille suunnattuun Family Clubiin osallistumisesta sai alkunsa keväällä 2013 suorittamani kuraattoriharjoittelun aikana. Harjoittelun toimintaympäristönä oli ammattikoulu Winnova, jossa pääsin työskentelemään maahanmuuttajanuorten kanssa sekä tutustumaan maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Tätä kautta kuulin myös Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen järjestämästä toiminnasta ja päätin lähteä etsimään sieltä sopivia haastateltavia. Samaan aikaan aloitin myös tutustumisen teoriatietoon. Haastateltavat oli siis ensin tarkoitus tavoittaa Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen kautta, mutta lopullinen kohderyhmä valikoitui kuitenkin aikuissosiaalityön ja sen yhteistyötahojen kautta tavoitettuihin perheisiin. Syynä tähän muutokseen oli se, että suoritin viimeisen harjoitteluni Porin aikuissosiaalityön yksikössä ja sen aikana pääsin tutustumaan maahanmuuttotiimissä tehtävään käytännön työhön sekä tapaamaan maahanmuuttajaperheitä ja eri ammattilaisia, jotka tekevät maahanmuuttotyötä. Katsoin sopivammaksi tiedustella ammattilaisten mielipidettä haastatteluun sopivista perheistä kuin valikoida henkilöt itse hatarammalta tietopohjalta ja tuntematta sen enempää perheiden olosuhteita.

6.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille maahanmuuttajaperheiden ajatuksia, kokemuksia ja tuntemuksia sen suhteen, miten he ovat kokeneet *maahanmuuton vaikutukset vanhemmuuteen ja millaista tukea on saatavilla suhteessa siihen, mitä maahanmuuttajaperheet kokevat eniten tarvitsevansa*. Tarkoituksena on siis selvittää, missä määrin nykyiset tukitoimet vastaavat oletettuun tarpeeseen. Jos vastaavat, miksi ja jos eivät, miksi ei? Tutkimusongelman selvittämisen yhteydessä oli siis tarkoitus kaivaa esiin mahdollisia kehittämistä

kaipaavia kohtia. Tutkimusongelman ratkaisemiseksi oli tarkoitus kerätä tietoa usealta jäseneltä jokaisen perheen kohdalta siten, että kysymyksiin olisi saatu vastaukset isiltä ja äideiltä. Lisäksi haastattelun alussa oli lapsille suunnattu kysymys. Tutkimusongelman selvittämiseksi laadin teemahaastattelulle ominaisen rungon, jossa mainitut kysymykset ohjasivat ryhmäkeskustelua. Keskustelu käytiin seuraavien teemojen ja kysymysten pohjalta:

1. Maahanmuutto lapsen näkökulmasta:
  - Mikä on ollut mieleistä/ haasteellista päiväkodissa/koulussa/yleensä?
2. Maahanmuutto vanhemman näkökulmasta:
  - Millaisten maahanmuuttoon liittyvien tekijöiden vanhemmat ovat erityisesti kokeneet syövän voimavaroja vanhemmuudesta?
  - Ovatko vanhemmat kokeneet maahanmuuton vaikuttaneen lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen?
3. Vanhemmuutta vahvistaviksi koetut kotouttamistoimenpiteet:
  - Ovatko vanhemmat kokeneet saaneensa tukea vanhemmuuteen? Jos ovat, millainen tuki osoittautui toimivimmaksi?
  - Mikä on vanhempien näkemys siitä, missä määrin koko perhe otetaan huomioon kotouttamisessa?
4. Vanhemman näkemys lapsen hyvinvoinnista uudessa kulttuurissa:
  - Onko vanhemmilla erityisiä/ yleisiä huolenaiheita lasten hyvinvointiin liittyen?
  - Mikäli huolenaiheita ilmenee, miten niihin voitaisiin parhaiten puuttua?
5. Oman kulttuurin säilyttäminen:
  - Kuinka tärkeäksi oman kulttuurin säilyttäminen perheessä koetaan?
  - Saadaanko oman kulttuurin säilyttämiseen riittävästi tukea?
  - Mikäli tukea kulttuurin säilyttämiseen tarvitaan nykyistä enemmän, millainen tuki koettaisiin tähän parhaiten sopivaksi?

6.3 Tutkimusmenetelmä

Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelmänä on käytetty kvalitatiivista tutkimusta, sillä sen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, tosiasioiden löytäminen, sekä kohteen tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161.) Kvalitatiivisilla menetelmillä päästään lähemmäksi niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat tapahtumille ja ilmiöille. Siten tutkittavien näkökulma korostuu ja heidän äänensä tulee kuuluviin. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 28.) Nämä kvalitatiivisen tutkimuksen piirteet sopivat yhteen tämän opinnäytetyön tavoitteen kanssa, jossa korostuu perheiden subjektiivinen ja kokonaisvaltainen kokemus maahanmuutosta. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii objektiivisuuteen siten, että tutkija yrittää ymmärtää haastateltavan näkökulmia ja ilmaisuja, eikä sekoita tutkimuskohteeseen omia uskomuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan. Tulkintavaiheessa pyritään järjestämään ja ymmärtämään kerättyä aineistoa. Tämän tulkinnan ja ajattelun lähtökohtana toimii aiheesta aiemmin hankittu teorialieto. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista tutkijan pyrkiminen vuorovaikutukseen kohteensa kanssa ja siinä käytettävän haastattelun perusmuoto on avoin teema tai kysymysaihe. (Tilastokeskuksen [www-](http://www.tilastokeskus.fi) sivut 2013.) Kvantitatiivisiin menetelmiin käytetyt standardoidut mittarit, kuten kyselylomakkeet, eivät olisi olleet tarkoituksenmukaisia tämän opinnäytetyön kohderyhmää ajatellen. Tällä tavoin ilman vuorovaikutusta tapahtuva aineiston keruu olisi saattanut vääristää tutkimuksen tuloksia, tai tehdä aineiston keräämisen lähes mahdottomaksi, sillä se ei olisi antanut mahdollisuutta muokata kysymyksiä yksilöllisesti haastateltaville ymmärrettävään muotoon.

Eräs yleisimmistä syistä kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän käyttöön on oman kokemuksen ja ymmärryksen lisääminen tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä. Tutkijan on kuitenkin vältettävä hyppäämästä suoraan kirjallisuuskatsauksen pohjalta laatimaan tämän hetkisiin teorioihin ja hypoteeseihin perustuvaa tutkimusta ilman, että omaa suoraa kokemusta ilmiöstä. Tutkijan olisikin hyvä saada viettää jonkin verran aikaa tutkimansa ilmiön parissa ennen varsinaista tutkimusta. (Web Center For Social Research Methods 2013.) Tämän opinnäytetyön tekemisen aikana sainkin mahdollisuuden tutustua maahanmuuttajaperheisiin ja heidän kanssaan tehtävään

sosiaalityöhön aikuissosiaalityön maahanmuuttotiimissä. Koin tästä käytännön kokemuksesta olleen apua tutkimuksen toteuttamisessa esimerkiksi siten, että olin valmiimpi kohtaamaan kielimuurin asettamat haasteet, sekä esittämään tarkentavia kysymyksiä valmiiksi hahmoteltujen teemojen yhteydessä. Paljon arvokasta tietoa sain myös varsinaisen haastattelutilanteen ulkopuolella käydyistä keskusteluista niin maahanmuuttajien kuin maahanmuuttotyötä tekevien ammattilaisten kanssa.

6.4 Ryhmäkeskustelu ja fokusryhmähaastattelu

Laadullisena tutkimusmetodina on käytetty osittain ryhmäkeskustelua sekä fokusryhmähaastattelua. Anu Valtonen (2011) kuvailee ryhmäkeskustelua vuorovaikutteiseen keskusteluun pohjautuvana aineiston tuottamisena. Sillä tarkoitetaan järjestettyä keskustelutilaisuutta, johon on kutsuttu vapaaehtoisia keskustelemaan tietyistä aiheista vapaamuotoisesti, mutta fokusoidusti. Keskustelua ylläpitää ja ohjaa ryhmänvetäjä. Ryhmäkeskustelussa vetäjä pyrkii saamaan aikaan vuorovaikutusta osallistujien välille. (Valtonen 2011.) Tavoitteenani olikin luoda haastattelutilanteeseen ilmapiiri, jossa haastateltavilla olisi mahdollisuus vapaaseen ajatustenvaihtoon tiukasti strukturoidun kysymys- vastaus- menetelmän sijaan. Tässä tarkoituksena oli saada esille mahdollisimman paljon maahanmuuttajien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin perustuvaa tietoa. Pyrin siten myös pienentämään riskiä sen suhteen, että en haastattelijana huomaaisi tuoda esille haastateltavien tärkeimmiksi kokemia teemoja ja asioita. Näin osallistujilla oli myös enemmän valtaa ja mahdollisuutta saada äänensä kuuluviin. Ryhmäkeskustelu oli erittäin sopiva tässä opinnäytetyössä käytettäväksi myös siitä syystä, että se antaa mahdollisuuden ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ryhmää juuri sen omista lähtökohdista käsin. (Valtonen 2011, 89.) Osallistujien välinen vuorovaikutus tiedonkeräämisen yhteydessä voi ymmärrettävästi herättää myös kritiikkiä. Muiden läsnäolo ja mielipiteet saattavat vaikuttaa siihen, miten keskustelu ryhmässä muotoutuu. Tällöin muut ihmiset nähdään häirtana tiedontuotannossa. Konstruktionistisen näkökulman mukaan taas tiedontuotanto tapahtuu juuri sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ryhmän sosiaalista vuorovaikutusta ei tarvitse

nähdä metodisena ongelmana, vaan esimerkiksi vaikenemisen ja asioista puhumatta jättämisenkin voi tulkita olevan osa tutkittavaa ilmiötä. Se saattaa kertoa siitä, miten kulttuurissa suhtaudutaan tietyistä asioista puhumiseen. (Valtonen 2011, 89.) Tämän tutkimuksen yhteydessä oli jossain määrin havaittavissa osallistujien välisestä vuorovaikutuksesta aiheutuvaa haittaa. Tämä näkyi siten, että kielitaidoltaan heikommille ja muuten pidättyväisemmille osallistujille jäi vähemmän tilaa puhumiseen siitä huolimatta, että esitin teemojen kysymykset kaikille osallistujille. Lisäksi vieraiden aikuisten läsnäolo saattoi aiheuttaa lapsille jännitystä ja painetta vastata kysymyksiin siten, kuin he ajattelivat olevan tilanteeseen sopivaa.

Fokusryhmällä tarkoitetaan ryhmää, jonka jäsenillä on keskenään jokin yhdistävä asia, fokus tai kohde. Haastateltavia yhdistävänä tekijänä toimi maahanmuuttajuus sekä aikuisten kohdalla maahanmuuttajavanhemmuus. Tässä opinnäytetyössä käytetyssä tutkimusmetodissa on myös fokusryhmähaastattelun piirteitä, sillä haastateltavien keskinäisen vuorovaikutuksen lisäksi hankin tietoa ikäänkuin yksilöhaastatteluna ryhmätilanteessa esittämällä haastattelurunkoon hahmotellut kysymykset vuorotellen kaikille osallistujille. Ryhmähaastattelussa vetäjä ei kuitenkaan kannusta osallistujia keskustelemaan teemoista keskenään, joten tämä ryhmähaastattelun piirre ei sovellu tämän opinnäytetyön tarkoitukseen. (Valtonen 1994, 89.) Haastattelun voisi kuvailla rakentuneen siten, että sen tarkoitus oli toimia alusta loppuun fokusryhmäkeskustelun periaatteella, mutta tämä alkoi varsinaisesti toimia vasta alkujännityksen lauettua. Haastattelun alussa vuorovaikutus painottui ryhmähaastattelulle ominaisesti vetäjän ja kunkin osallistujan välille. Tämä saattoi osaltaan johtua myös haastattelijasta, sillä keräsin haastattelun alussa järjestelmällisesti perustiedot kustakin haastateltavasta perheestä.

6.5 Teemahaastattelu

Tässä tutkimuksessa haastattelumetodina on käytetty teemahaastattelua. "Kun tutkitaan ihmistä, miksi ei käytettäisi hyväksi sitä etua, että tutkittavat itse voivat kertoa itseään koskevia asioita?" (Hirsijärvi ym. 1997, 200.) Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, mistä johtuen sen suurimpana etuna voidaan pitää joustavuutta aineistoa kerätessä. (Hirsijärvi ym.

1997, 200.) Tätä tutkimusta ajatellen joustavuus haastattelutilanteessa oli välttämätöntä jo kielen asettaman haasteen vuoksi. Haastattelun aikana oli kiinnitettävä huomiota sanavalintojen selkeyteen ja ymmärrettävyyteen, sekä avattava joitakin käsitteitä, tai lähestyttävä aihetta hieman eri näkökulmasta. Haastattelun käyttäminen tiedonkeruumuotona mahdollisti siis sen, että aineiston keräämistä saattoi säädellä tilanteen edellyttämällä tavalla ja myötäillen vastaajia. Lisäksi se mahdollisti haastatteluaiheiden järjestyksen säatelemisen sen mukaan, mitä teemoja haastateltavat toivat missäkin järjestyksessä esille vapaan keskustelun myötä. (Hirsijärvi ym. 1997, 201.) Aineiston keruussa on osin käytetty myös haastattelutilanteen aikana tapahtunutta havainnointia, joka soveltuu hyvin vuorovaikutuksen ja lasten tutkimiseen. (Hirsijärvi ym. 1997, 201.) Haastattelun aikana havainnoin lasten ja vanhemman välistä vuorovaikutusta sekä lasten keskinäistä toimintaa. Havainnoinnin kautta saamani tieto tuki perhesyistä maahanmuuttaneen äidin ja hänen lastensa antamia vastauksia esittämiini kysymyksiin. Äidillä näytti havaintojeni mukaan olevan vahva auktoriteetti ja perheenjäsenten välinen vuorovaikutus näkyi esimerkiksi siinä, miten he täydensivät toistensa vastauksia ja kuinka vanhemmat lapset huolehtivat haastattelun aikana nuoremmista.

Teemahaastattelua ohjaa valmiiksi suunnitellut aihepiirit, mutta kysymyksille ei ole annettu tarkkaa muotoa ja järjestystä. Haastattelumuotona se sijoittuu lomake- ja avoimen haastattelun välimaastoon, kuitenkin lähemmäksi avointa haastattelua. (Hirsijärvi ym. 1997, 201.) Teemahaastattelu voi olla hyvinkin vapaamuotoista keskustelua, johon sisältyy avoimia ja suljettuja kysymyksiä. Kaikkien haastateltavien kanssa käsitellään samat aiheet. (Vuorela 2005.) Teemahaastattelu sisältää myös avohaastattelun elementin, eli teemojen mukaisia aiheita on käsitelty hyvin avoimesti haastateltavien antaman tiedon varassa. Haastattelun aikana käytin paljon lisäkysymyksiä siihen asti, että teemat oli käsitelty kunkin haastateltavan kohdalla mahdollisimman perusteellisesti.

Teemahaastattelun joustava luonne sopi hyvin yhteen sen kanssa, millaiseksi halusin haastattelutilanteen luoda. Koska teemahaastattelu on keskustelumainen, ajattelin sen toimivan hyvin ryhmäkeskustelua ohjaavana pohjana. Teemahaastattelussa haastattelija selvittelee haastateltavan mielipiteitä, ajatuksia ja tunteita sen mukaan

kuin niitä tulee aidosti esille keskustelun aikana. Haastattelija siis ohjaa tilannetta ilman kiinteää runkoa käyttäen avoimia kysymyksiä. (Hirsijärvi ym. 1997, 205, 206.) Tässä tutkimuksessa on käytetty teemahaastattelulle ominaista etukäteen suunniteltua haastattelurunkoa. (LIITE 3.) Lisäksi avoimille kysymyksille oli paljon tarvetta teemojen selkiyttämiseksi, sekä yhteisen ymmärryksen löytämiseksi. Myös kulttuuriin liittyvien tapojen ja käsitysten vieraus haastattelijalle ja haastateltaville herättivät lisäkysymyksiä.

Hirsijärvi ja Hurme (2001) erottavat teemahaastattelun neljä ominaispiirrettä. Ensinnäkin se edellyttää haastateltavien kokeneen tietyn tilanteen. Toiseksi tutkimuksen tekijä on etukäteen selvittänyt tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä rakenteita, osia ja prosesseja. Hankitun tiedon pohjalta tutkija päätyy tiettyihin oletuksiin, joiden perusteella hän kolmannessa vaiheessa kehittää haastattelurungon. Neljännessä vaiheessa haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin, jotka tutkija on etukäteen analysoinut. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 47.) Toteuttamani haastattelu täytti nämä teemahaastattelulle määritellyt ominaispiirteet. Ensinnäkin tämän opinnäytetyön yhteydessä tärkein haastateltavia yhdistävä kokemus on maahanmuutto. Lisäksi yhdistävänä kokemuksena toimii haastateltujen aikuisten kohdalla maahanmuuttajavanhemmuus. Olin myös etukäteen perehtynyt tutkittavaan ilmiöön niin teoriassa kuin käytännössäkin. Haastattelurunkoa suunnitellessani pohdinkin siihen tulevia teemoja ja kysymyksiä siltä pohjalta, että ne paljastaisivat mahdollisimman tehokkaasti ne epäkohdat, jotka aiheuttavat suurimpia riskejä perheiden hyvinvoinnille. Aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa yhtenä tällaisena riskinä oli esitetty perheen sisäinen eritahtinen kotoutuminen, jonka yhteydessä lapsille saattaa tulla kannettavaksi lisävastuita. Viitteitä tästä näin myös käytännössä tutustuessani maahanmuuttajien parissa tehtävään työhön. Joillekin lapsille oli esimerkiksi langennut riskialtis viestinviejän rooli maahanmuuttajayhteisössä johtuen heidän kielitaidostaan. Nämä asiat huomioon ottaen pyrin esimerkiksi toisen teeman yhteydessä selvittämään perheiden oman kokemuksen kautta sitä, näkyisikö vanhempien ja lasten välisessä suhteessa merkkejä eritahtisesta kotoutumisesta.

6.6 Tutkimuksen teemat

Haastattelu rakentui viiden etukäteen suunnitellun teeman varaan, joiden kautta pyrin saamaan vastauksen tutkimusongelmaan. Tutkimusongelmana oli selvittää, kokevatko maahanmuuttajaperheet saavansa tarvitsemaansa tukea vanhemmuuteen, eli vastaavatko saatavilla olevat tukitoimet perheiden todellisia tarpeita. Lisäksi teemojen avulla oli tarkoitus selvittää, otetaanko kaikkien perheenjäsenten tarpeet tasapuolisesti huomioon, jotta maahanmuuton aiheuttamista muutoksista koituisi mahdollisimman vähän uhkaa perheiden sisäiselle yhtenäisyydelle. Näitä asioita pyrin tutkimaan seuraavien viiden teeman avulla:

1. *Maahanmuutto lapsen näkökulmasta:*

Tämän teeman tarkoituksena oli korostaa perheiden kokonaisvaltaisuutta siten, että tutkimuksessa huomioidaan myös lapset. Tarkoituksena oli selvittää, miten lapset ovat kokeneet sopeutuneensa päiväkotiin, kouluun ja yleisesti uuteen kulttuuriin. Halusin myös selvittää onko lapsilla erityisiä tarpeita tai toiveita esimerkiksi opiskelun tukemiseen tai harrastusmahdollisuuksiin liittyen.

2. *Maahanmuutto vanhemman näkökulmasta:*

Tämän teeman yhteydessä oli tarkoitus selvittää vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä siitä, onko maahanmuutto tuonut vanhemmuuteen erityisiä haasteita. Kysymyksessä on siis maahanmuuttajavanhempien kokemus siitä, mihin he mahdollisesti tuntevat tarvitsevansa eniten tukea. Teeman kautta oli myös tarkoitus selvittää, olivatko vanhemmat kokeneet joidenkin seikkojen erityisesti vieneen voimavaroja vanhemmuudesta, sekä ovatko he kokeneet maahanmuuton vaikuttaneen lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Teeman yhteydessä käytin keskustelun pohjana ja aiheen havainnollistamiseksi vanhemmuuden roolikarttaa (KUVIO 1), jonka pohjalta esitin teemaan liittyviä syventäviä kysymyksiä koskien niitä vanhemmuuden osa-alueita, joiden olin valmistautumisvaiheessa oletanut korostuvan maahanmuuttajavanhempien kohdalla. Kiinnitin erityistä huomiota

esimerkiksi vanhemman rooliin turvallisuuden tuojana, perinteiden vaalijana ja suojelijana.

3. Vanhemmuutta vahvistaviksi koetut tekijät:

Tämän teeman tarkoituksena oli selvittää, ovatko vanhemmat kokeneet saaneensa riittävästi tukea vanhemmuuteen. Tavoitteena oli myös nostaa esille ne tahot ja tukitoimet, joista vanhemmat ovat kokeneet erityisesti hyötyvänsä. Halusin myös mielipiteitä ja kokemuksia sen suhteen, miten yhteistyö ja kasvatuskumppanuus päiväkodin ja koulun kanssa oli sujunut. Lisäksi tämän teeman yhteydessä oli tarkoitus selvittää vanhempien kokemusta siitä, otetaanko perhe tarpeeksi kokonaisvaltaisesti huomioon kotouttamisen yhteydessä.

4. Vanhemman näkemys lapsen hyvinvoinnista uudessa kulttuurissa:

Tämän teeman kautta oli tarkoitus saada tietoa siitä, miten vanhemmat näkevät lapsensa sopeutuneen uuteen kulttuuriin. Teeman selkiyttämiseksi kysyin vanhemmilta esimerkiksi, oliko heillä erityisiä huolenaiheita lastensa hyvinvointiin liittyen. Halusin myös saada kuuluviin heidän näkemyksiään ja ehdotuksiaan sen suhteen, miten mahdollisiin huolta herättäviin asioihin voitaisiin parhaiten puuttua.

5. Oman kulttuurin säilyttämisen tärkeys:

Koska kulttuuri ja identiteetti ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa, halusin tämän teeman avulla selvittää sitä, kuinka tärkeäksi oman kulttuurin säilyttäminen perheessä koetaan. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, kokevatko vanhemmat tarvitsevansa tukea kulttuurin säilyttämiseen ja jos kokevat, millainen tuki toimisi parhaiten.

Haastattelun aikana pyrkimys oli saada aikaan mahdollisimman paljon vapaata keskustelua haastateltavien kesken haastattelua ohjaavien teemojen pohjalta. Tämän saattoi olettaa olevan tutkimuksen kannalta tärkeää, jotta teemoissa ja kysymyksissä esiintyvät mahdollisesti kielellisesti vaikeaselkoiset termit eivät estäisi tiedon

keruuta. Lisäksi tavoitteena oli saada esille mahdollisimman paljon haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia ja ajatuksia.

6.7 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmän kerääminen alkoi keskustellessani Porin aikuissosiaalityön maahanmuuttokoordinaattorin kanssa. Hän ehdotti haastateltaviksi perheitä, jotka ovat ammatillisessa koulutuksessa Winnovan talouskoulussa. Sain maahanmuuttokoordinaattorin kautta yhteystiedot talouskoulun koulutusvastaavalle ja sovin hänen kanssaan vierailusta ryhmässä niin, että pääsin keskustelemaan mahdollisten haastateltavien kanssa. Tätä kautta haastatteluun tavoitettiin kaksi pakolaisäitiä. Kävin tapaamassa äitejä talouskoululla lokakuussa 2013. Ensimmäisellä tapaamiskerralla lähinnä vain tutustuimme ja kerroin haastattelun tarkoituksesta. Annoin haastateltaville äideille myös haastattelun teemat ja otin selvää ajankohdista, jolloin heille olisi mahdollista osallistua haastatteluun. Myöhemmin kävin vielä tapaamassa äitejä sopivan ajankohdan sopimiseksi haastattelulle. Alustavissa keskusteluissa ainakin toinen äideistä oli hyvin epävarma siitä, pystyisikö hän vastaamaan haastattelussa kysymyksiin suomen kielellä. Lisäksi haastattelu aiheutti molemmille jännitystä etukäteen. Ehkä osittain juuri epävarmuuden ja jännityksen vuoksi myös sopivan ajankohdan löytyminen osoittautui heidän kohdallaan haasteelliseksi. He eivät myöskään vaikuttaneet halukkailta ottamaan haastatteluun mukaan lapsiaan tai puolisoaan. Tässä vaiheessa mielessä kävi mahdollisuus yrittää tavoittaa haastatteluun henkilöitä, joille se aiheuttaisi vähemmän jännitystä ja jotka olisivat erittäin motivoituneita osallistumaan siihen. Tämä olisi ollut mahdollista Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen kautta, mutta osittain juuri pakolaisäitien epävarmuus oli se tekijä, jonka vuoksi halusin kuitenkin saada mieluummin heidät osallistumaan haastatteluun. He vaikuttivat pidättyväisemmiltä kuin Monikulttuuriyhdistyksen kautta tapaamani perheet, joten ajattelin haastattelun antavan heille mahdollisuuden purkaa kokemuksiaan. Olin myös itse kiinnostunut heidän tilanteestaan ja mahdollisista syistä pidättyneisyyden taustalla. Halusin myös näyttää olevani ulkopuolisena aidosti kiinnostunut heistä ja heitä koskevista asioista. Ajattelin haastatteluun osallistumista heille

voimaannuttavana kokemuksena, sillä on mahdollista, että maahanmuuttajilta puuttuu tietoa tai uskallusta valittaa, jos tuntee itsensä kaltoin kohdelluksi. (Forsander ym. 1994.) Lisäksi voimaannuttavan kokemuksen kannalta oli mielekkäämpää osallistaa maahanmuuttajia, jotka eivät ole niin aktiivisesti mukana heille suunnatussa toiminnassa kuin aiemmin tapaamani perheet olivat. Näistä syistä otin siis tietoisin riskin sen suhteen, missä määrin saisin aineistoa kerättyä ja osallistuisiko haastatteluun muita perheenjäseniä. Haastatteluhetkellä pakolaisperheet olivat asuneet Suomessa noin viisi vuotta ja perheissä oli 3-4 lasta, jotka olivat iältään 8- 25 vuotiaita. Kukaan lapsista ei siis ollut syntynyt Suomessa. Molempien perheiden isät olivat työttöminä.

Haastatteluyhteys kolmanteen perheeseen rakentui myös maahanmuuttokoordinaattorin avulla. Hänen kautta tapasin seurakunnan työntekijän, jolla oli heti mielessä sopiva yksitoistahenkinen perhe haastateltavaksi ja hänen kautta sainkin yhteystiedot perheen äidille. Kerroin puhelimitse haastattelun tarkoituksesta. Äiti oli heti innokas osallistumaan haastatteluun ja lupasi ottaa myös lapsia mukaan. Varmistin mahdollisia sopivia ajankohtia haastattelulle ja kävin vielä tapaamassa pakolaisäitejä, jotta kaikille sopiva aika saataisiin järjestettyä. Sovimme haastattelun vain parin päivän päähän käymästämmme puhelinkeskustelusta kolmannen perheen äidin kanssa, joten nopeasta aikataulusta johtuen en saanut toimitettua hänelle haastattelun teemoja kirjallisena valmiiksi tutustuttaviksi. Tämän kolmannen haastatteluun tavoitetun perheen kohdalla maahanmuuton taustalla ovat perhesiteet. Perhe oli haastatteluhetkellä asunut Suomessa yhdeksän vuotta ja lapset olivat iältään 2- 22- vuotiaita. Haastattelussa mukana oli tämän perheen osalta kahdeksan lasta, jotka olivat iältään 2- 19- vuotiaita. Osa lapsista oli syntynyt Suomessa. Haastattelussa oli mukana myös perheen sukulaislapsi, joka haastatteluhetkellä odotti oleskelulupaa. Perheen isällä on säännöllinen työ. Haastatteluun isä ei päässyt osallistumaan työn vuoksi.

Keskusteltuani ensin erikseen kaikkien haastateltavien kanssa, toimitin 17.10 2013 opinnäytetyösuunnitelman Winnovan talouskoulun koulutusvastaavalle. Esittelin hänelle myös haastattelun teemat ja kysymykset, sillä halusin tietää hänen mielipiteensä siitä, pystyisivätkö pakolaisäidit kielitaitonsa puolesta keskustelemaan kysymysten pohjalta. Hän kehotti kokeilemaan haastattelua heidän kanssaan ja

allekirjoitti sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä. Lisäksi haastattelun alussa jokainen haastateltava allekirjoitti lomakkeen tutkimukseen suostumisesta. (LIITE 2.) Keskustelin kaikkien äitien kanssa etukäteen tutkimuksen tarkoituksesta ja tietojen luottamuksellisuudesta, sekä yleisesti tutkimuksen aiheena olevista teemoista. Keskustelussa painotin haastattelutilanteen vapaamuotoisuutta ja keskustelumaisuutta, sekä jokaisen yksilöllisen kokemuksen tärkeyttä.

Kohderyhmää ei ole rajattu esimerkiksi maahanmuuttostatuksen tai Suomessa asutun ajan perusteella, sillä en katsonut sitä tarpeelliseksi tutkimuksen tavoitteen kannalta. Päinvastoin monipuolisen kohderyhmän kautta pyrin saamaan tutkimukseen kokemuksia ja näkemyksiä mahdollisimman laaja- alaisesti. Haastateltavien valinnassa kriteereinä olivat perheellisyys, sekä haastatteluun osallistumisen kannalta riittävä suomenkielen taito. Haastattelutilanteen hallittavuuden kannalta katsoin sopivaksi osallistujamääräksi yhteensä kolme perhettä. Tavoitteena oli saada mukaan jokaisesta perheestä täysivaltainen edustus, eli isä, äiti ja lapsi tai lapset, mutta aikatauluista ja muista syistä johtuen tutkimuksessa ei ollut mukana perheiden isiä. Myös lasten saaminen mukaan pakolaisperheiden kohdalla epäonnistui. Korostin vanhemmille toivomustani sen suhteen, että myös lapset ja puoliso olisivat mukana haastattelussa. Osan suhtautumisesta osasin jossain määrin etukäteen odottaa, ettei tämä todennäköisesti toteutuisi kaikkien perheiden osalta, mutta ei-toivottuna yllätyksenä tuli kuitenkin se, että kohderyhmä jäi hyvin paljon poikkeavaksi alkuperäisestä suunnitelmasta. Haastateltavien ryhmä koostuikin lopulta kolmesta äidistä sekä perhesyistä maahanmuuttaneen äidin mukana olleista kahdeksasta lapsesta.

6.8 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimus toteutettiin kertaluonteisena ryhmäkeskusteluna 18.10.2013 Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen tiloissa, jotka olivat haastateltaville ennestään tutut. Ennen haastattelua käydyissä keskusteluissa olin selvittänyt perheiden halukkuutta ja soveltuvuutta tutkimukseen osallistumiseen. Koin tärkeäksi painottaa

haastattelutilanteen vapaamuotoisuutta ja keskustelumaisuutta, sillä pakolaisäidit olivat epävarmoja sen suhteen, kuinka hyvin pystyisivät ilmaisemaan ajatuksiaan suomenkielellä. Annoin teemat tapaamilleni pakolaisäideille myös kirjallisena siltä varalta, että he saisivat rauhassa tutustua aiheeseen ja päättää etukäteen suostuvatko vastaamaan tutkimuksessa esille tuleviin kysymyksiin. Tässä tavoitteena oli se, että haastateltavien eteen ei tulisi epämiellyttäviä tai yllättäviä teemoja itse haastattelutilanteessa. Pieni epäkohta tosin oli siinä, että yksi äideistä ei saanut teemoja kirjallisena etukäteen. Ne haastateltavat, joille teemat oli annettu, eivät olleet juurikaan tutustuneet niihin etukäteen. Haastateltavat antoivat kirjallisen suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta. Sopimuksessa opinnäytetyöhön osallistumisesta on selvitetty tutkimuksen tarkoitus, sekä painotettu tietojen luottamuksellisuutta ja tarpeellisuutta (LIITE 2).

Tutkimusmetodeina käytettiin ryhmäkeskustelua ja fokusryhmähaastattelua. Haastateltavia yhdistävänä tekijänä toimi maahanmuuttajuus. Haastattelun ohjaamisessa toimi pohjana haastattelurunko, johon oli valmiiksi hahmoteltu teemat, joiden pohjalta pyrin saamaan aikaan keskustelua. Jokaisen teeman kohdalla esitin myös aiheita tarkentavat kysymykset. Teemat herättivät paljon keskustelua ja haastattelutilanteen koossa pitäminen oli melko haastavaa, sillä jotkin teemat tulivat haastateltavien vapaan kerronnan yhteydessä esille eri järjestyksessä kuin oli alkuperäinen tarkoitus. Tästä johtuen jotkin teemat saivat enemmän huomiota, sillä halusin kuitenkin käydä järjestelmällisesti läpi kaikki suunnitellut teemat siten, että varmistin oliko haastateltavilla vielä lisättävää jo aiemmin keskustelussa esille tulleen aiheeseen, sekä kysymällä sitä koskevat tarkentavat kysymykset. Haastattelussa edettiin siis haastateltavien ehdoilla, mutta siten, että jokaisen teema-alueen osalta keskustelu vietiin loppuun. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 104.) Haastattelu toteutettiin osaksi englannin- ja osaksi suomenkielellä.

Haastattelu nauhoitettiin tutkimusaineiston litterointia ja analysointia varten. Litteroinnilla pyrin selventämään ja jäsentämään aineistoa ennen sen analysointia. Tämä oli tutkimuksen kannalta tarpeellista, sillä vapaan keskustelun myötä esiin tulleiden teemojen järjestys ei aina noudattanut haastattelurungon rakennetta. Litterointi oli myös ainoa tarpeeksi huolellinen tapa käydä aineisto läpi, jotta tutkimustulokset eivät vääristyisi niiden mahdollisten väärinymmärrysten vuoksi,

joita yhteisen äidinkielen puute olisi helposti voinut aiheuttaa. Erilaisista litteraation tasoista tutkimukseen soveltui parhaiten sanatarkka litterointi, jossa mitään puhetta ei jätetä pois. Eksaktia littereointia käytetään silloin, kun asiasisällön ohella halutaan jossain määrin analysoida myös keskustelijoiden välistä vuorovaikutusta. (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2012.) Sanatarkka litterointi mahdollisti myös suorien lainauksien käyttämisen raportissa juuri niillä sanoilla, joilla haastateltavat asiat ilmaisivat. Pidin tätä tärkeänä, sillä vaikka olen pohtinut joidenkin ilmausten tulkinnanvaraisuutta, myös lukijalle jää mahdollisuus tulkintaan.

6.9 Kuvaus haastattelusta

Samana päivänä, jolle haastattelu oli sovittu ilmeni odottamaton ongelma, kun haastatteluun osallistuminen meinasi pakolaisäitien osalta peruuntua. Tiedon tästä sain heidän opettajaltaan. Saimme kuitenkin opettajan ja äitien kanssa sovittua, että hakisin heidät haastattelupaikalle ja sen jälkeen järjestäisin myös toiselle äideistä kyydin kotiin. Haastattelun ajankohta saattoi vaikuttaa siihen, että äidit meinasivat perua osallistumisensa viime hetkellä, sillä se ajoittui koulupäivän jälkeen ja samalle päivälle, jolloin heillä alkoi syysloma. Tutkimuksen kannalta tämä yllättävä käänne oli osittain myös positiivinen, sillä matkalla haastattelupaikalle ehdimme keskustella äitien kanssa vapaamuotoisesti ja sain jo jonkin verran taustatietoja heistä ja heidän tilanteestaan. Odotellessamme kolmannen perheen saapumista, pakolaisäidit kertoivat muun muassa omaan kulttuuriinsa ja uskontoonsa liittyvistä asioista. He kertoivat myös edelleen jännittävänsä sitä, miten pystyisivät haastattelussa antamaan vastauksia suomenkielellä.

Toinen haastattelutilanteen kannalta yllättävä asia ilmeni kolmannen perheen saavuttua paikalle, sillä äidillä oli mukanaan kahdeksan hyvin eri ikäistä lasta ja nuorta. Nuorin heistä oli kaksi vuotias. Näin monen osallistujan läsnäolo aiheutti luonnollisesti häiriötekijöitä itse haastattelutilanteeseen ja vaikutti myös jonkin verran äidin keskittymiseen. Toisaalta se antoi myös tilaisuuden havainnoida perheen eri ikäisiä jäseniä. Kerroin haastattelun alussa, että lapsille suunnattu kysymys olisi heti ensimmäisenä, jotta he voisivat halutessaan siirtyä muihin tiloihin aikuisten

jatkaessa keskustelua. Osa lapsista oli kuitenkin lähes koko haastattelun ajan samassa tilassa ja toisinaan haastattelutilassa olikin käynnissä useampi keskustelu samanaikaisesti. Kaikkien lasten mukaan tulemistä voisi kuitenkin pitää positiivisena asiana, sillä se saattaa osaltaan kertoa koko perheen yhtenäisyydestä. Vanhemmat lapset tuntuivat olevan kiinnostuneita itse haastattelusta, kun taas nuorempien jännitys näkyi lyhyinä vastauksina heille esittämiini kysymyksiin. Lasten mukanaolo konkretisoi myös sitä, millaista monilapsisen maahanmuuttajaperheen arki voi olla. Pakolaisäidit ilmaisivatkin arvostuksensa suurperheen äitiä kohtaan, kun haastattelun aikana kuulivat hänen aktiivisuudestaan opiskelijana ja äitinä.

Itse haastattelutilanne kesti puolitoista tuntia. Pidin tätä yhtenä osoituksena haastattelun onnistumisesta, sillä alun vaikeuksista huolimatta kaikilla äideillä oli lopulta paljon painokastakin sanottavaa ja ilmapiiri muodostui hyvin vapautuneeksi ja keskustelumaiseksi, mikä olikin ollut tavoitteenani. Uskon myös haastattelun toimineen äideille voimaannuttavana kokemuksena, sillä he osoittivat haastattelun aikana kiinnostusta toistensa kokemuksia kohtaan ja jakoivat keskenään huolen muun muassa työllistymisen vaikeudesta. Voimaannuttavaa kokemusta tukevana piirteenä pidän myös sitä, että haastattelussa äidit saivat ilmaista arvostuksensa toistensa osoittamasta ahkeruudesta ja aktiivisuudesta elämän eri osa-alueilla, muun muassa vanhempana. Tiedonhankinta jatkui vielä itse virallisen haastatteluosuuden jälkeen, sillä viedessäni yhden äideistä kotiinsa, keskustelimme yleisesti hänen huolenaiheistaan ja muista uudessa kulttuurissa elämiseen liittyvistä asioista. Tämä vapaamuotoinen keskustelu vahvisti esimerkiksi sitä, kuinka suuri merkitys työn löytämisellä maahanmuuttajamiehelle on koko perheen kannalta, sillä äiti puhui suurimmaksi osaksi juuri miehensä työttömyydestä ja yrityksistä saada työtä. Lisäksi matkan aikana hän kertoi siitä, kuinka paljon asuinalueen vaihtaminen oli tuonut positiivisia muutoksia elämään. Sitä kautta esimerkiksi lapsen kohtaama kiusaaminen oli hävinnyt ja perhe oli myös saanut naapurustosta vahvistusta sosiaaliseen turvaverkkoonsa.

6.10 Aineiston analysointi

Aineiston analysointi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia. Analyysivaiheessa muotoutuvat vastaukset tutkimusongelmaan. Toisaalta analyysivaiheessa voi myös selvittää, miten ongelmat olisi pitänyt asettaa. Analysoinnin lisäksi tuloksia on selitettävä ja tulkittava. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija pohtii analyysin tuloksia ja tekee niistä johtopäätöksiä. Siihen sisältyy myös aineiston analyysissa esiin nousevien merkitysten selkiyttämistä ja pohdintaa. Tulkintaongelmien suhteen on esimerkiksi pohdittava tutkittavien kielellisten ilmausten merkitystä tulosanalyysiin, sekä tutkijan oman kielenkäytön mahdollisia vaikutuksia saatuihin tuloksiin. Pohdintaa vaaditaan myös sen suhteen, miten tutkija on pystynyt itse ymmärtämään tutkittaviaan esimerkiksi haastattelutilanteessa. (Hirsijärvi ym. 1997, 220, 221.)

Tämän tutkimuksen aineisto on analysoitu teemojen mukaan. Kunkin perheen vastaukset on analysoitu yksitellen ja teemojen mukaisessa järjestyksessä. Vastausten kirjaamisen pohjana toimi haastattelurunko, mikä selkeytti aineiston järjestämistä ja analysointia. Kun vastaukset oli koottu kunkin perheen ja teeman osalta, siirryin vertailemaan ja tulkitsemaan saatuja vastauksia jälleen teema kerrallaan. Pohdintaosuuteen on koottu ajatuksia sen suhteen, millaisia tulkintoja haastateltavien vastauksista voidaan muodostaa.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Maahanmuutto lapsen näkökulmasta

Tähän teemaan oli tarkoitus saada vastaukset jokaisen haastatteluun osallistuneen perheen lapsilta. Vain yhden perheen lapset kuitenkin pääsivät mukanaan, joten pakolaisperheiden osalta äidit kertoivat oman näkemyksensä lasten puolesta. Mukana olleiden lasten kokemukset koulusta ja päiväkodista olivat erittäin myönteisiä. Esiin nousivat esimerkiksi ystävyysuhteet, lempi kouluaineet kuten liikunta ja

kuvaamataito, sekä hyvät arvosanat. Niiden lasten kohdalla, jotka eivät olleet syntyneet Suomessa, kieliongelmat olivat tuoneet kotoutumisvaiheesa jonkin verran haasteita kouluun ja muuhun sosiaaliseen elämään sopeutumiseen. 18- vuotias nuori kuvailee kokemustaan maahanmuutosta seuraavasti:

"Olihan se nyt aluks vaikee keskustella luokkakavereitten kaa, et niitten piti niinku näyttää mulle, jos ne yritti sanoo jotain."

Myös käytökseen vaikuttavat kulttuurierot olivat herättäneet alussa jonkin verran hämmennystä. Tällaiseksi osoittautui esimerkiksi suhtautuminen vanhempiin ihmisiin.

"...ehkä kulttuuri ja kaikki miten ihmiset käyttäytyy ihan eri tavalla. Tai no kyl mää ihan elän oman kulttuurin mukaan, mut kyl huomaa, et on itekkin suomalaistunu. Tääl on rennompaa ku (lähtömaa):ssa. Mä muistan ekan kerran ku siellähän niinku rouvitellaan ja herrotellaan ja täällä sanotaan etunimellä, ni se oli niinku...ku meil on just se vanhempien kunnioittaminen tärkeä, ni se oli vähän outoo."

Erittäin myönteisenä piirteenä voidaan pitää sitä, että lapset ovat kokeneet saaneensa elää oman kulttuurinsa mukaan. Perhesyistä Suomeen muuttaneiden perheiden lapsissa näkyi selvästi vahvan identiteetin ja oman kulttuurin välinen yhteys sekä vanhemman kunnioittaminen.

Kulttuurierot näkyvät kuitenkin poikien ja tyttöjen kohdalla eri tavoin: Pojalla on päätösvalta elämästään täysi- ikäiseksi tultuaan, kun taas tyttö elää äitinsä tai veljensä luona avioitumiseensa asti. Tällaiset huomattavat kulttuurien väliset erot eivät kuitenkaan nousseet esille lasten kokemuksissa sopeutumiseen ja yleiseen viihtymiseen liittyen. Haastateltavien lasten osalta vaikuttaakin siltä, että vahvan identiteetin omaavan lapsen on helppo sopeutua uuteen kulttuuriin. Tässä kohtaa on kuitenkin otettava huomioon se, että aikuiset olivat samassa tilassa lasten antaessa vastaukset heitä koskeviin kysymyksiin. Lapset myös vastasivat kysymyksiin suurimmaksi osaksi hyvin lyhyesti . He kertoivat poikkeuksetta viihtyneensä hyvin päiväkodissa tai koulussa ja kertoivat mukavista kavereista ja opettajista. Ongelmattomuus uuteen kulttuuriin sopeutumisessa sekä päiväkodin ja

koulunkäynnin sujumisessa saattaa hyvinkin olla totta haastateltavien lasten kohdalla. Toisaalta lapset saattoivat haastattelutilanteessa vastata sillä tavoin, kuin ajattelivat olevan sopivaa. Lyhyet "asialliset" vastaukset saattaisivat johtua myös lasten mahdollisesta jännityksestä muita läsnäolevia vieraita aikuisia kohtaan.

Eräs tekijä, jonka koettiin aiheuttaneen haasteita maahanmuuttajalapsille oli oleskeluluvan odottaminen:

"Ku muut menee kouluu ja päiväkotii hän jää kotii. Kotona yksin...koska ei koulu. Oleskelulupapäätös sit tulee, hän ei voi mennä mihinkään. Opiskelee vain täällä monikulttuuri yks viikko kaksi kerta. Ja hän sanoo vain hän yksin..."

Ennen oleskeluluvan saamista ei ole mahdollista aloittaa opiskelua, joten odotusajan ogelmiiksi olivat muodostuneet yksinäisyys ja tekemisen puute. Tälle ajalle lapset olivat yrittäneet oman aktiivisuuden kautta etsiä harrastusmahdollisuuksia, mutta tässä yhteydessä esille nousi erityisesti tarve tavata samanikäisiä ystäviä esimerkiksi kerhojen, tai muiden ohjattujen toimintojen kautta.

Lukiossa opiskelu oli eräässä tapauksessa osoittautunut haasteelliseksi. Erityisesti tietyt kouluaineet, kuten ruotsinkieli ja historia ovat maahanmuuttajanuoren kannalta katsottuna haastavia lyhyen Suomessa vietetyn ajan, sekä vähäisen kielitaidon vuoksi. Esille nousi melko vähäinen mahdollisuus vaikuttaa opintojen sisältöön. Myös vastuu omien opintojen suunnittelemisesta oli tuntunut vaikealta.

Lapset kokivat yleisesti olonsa turvalliseksi asuinkaupungissaan. Tähän vaikutti esimerkiksi se, että kaupunki koettiin sopivan kokoiseksi paikaksi asua, kuten 19-vuotias nuori kertoo:

"Se on tarpeeks turvallinen pieni paikka. Helsinki iso paikka, iso kaupunki. Tää on sellanen rauhallinen paikka. Ei oo paljoo ongelmia..."

7.2 Maahanmuutto vanhemman näkökulmasta

Tämän teeman yhteydessä oli tarkoitus nostaa esiin keskustelua kahden tarkentavan kysymyksen pohjalta sen suhteen, ovatko vanhemmat kokeneet erityisesti joidenkin seikkojen vieneen voimia vanhempana olemisesta sekä ovatko vanhemmat kokeneet maahanmuuton vaikuttaneen vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Apuvälineenä käytin vanhemmuuden roolikarttaa, jonka pohjalta kiinnitin huomiota vanhemman rooliin arvojen välittäjänä sen selvittämiseksi, olivatko vanhemmat kokeneet vaikeaksi välittää omia kulttuuriin sidottuja arvoja lapsille uudessa ympäristössä. Esimerkkinä tällaisesta arvosta käytin haastattelussa aiemmin esille tullutta näkemystä vanhempien auktoriteettiin suhtautumisesta. Tarkoitus oli saada esille vanhemman kokemus siitä, ovatko tämänkaltaiset kulttuuriin liittyvät erot vaikuttaneet lasten suhtautumiseen vanhempansa.

Teema itsessään osoittautui haasteelliseksi vastattavaksi, eivätkä vanhemmat suoralta kädeltä osoittaneet roolikartan pohjalta mitään tiettyä vanhemmuuden osa- aluetta, joka olisi vaatinut heiltä erityistä huomiota. Tämä saattoi johtua siitä, että roolikartassa esiintyvät termit kuulostivat vierailta ja olisivat laajuutensa vuoksi kaivanneet yksityiskohtaista selkiyttämistä. Syventävien kysymysten ja vapaan keskustelun myötä haastattelun aikana esille nousivat kuitenkin rajojen asettajan osalta turvallisuudesta ja vuorokausirytmistä huolehtiminen, sekä elämän opettajan osa- alueelta arvojen välittäminen, perinteiden vaaliminen ja tapojen opettaminen. Tämän teeman yhteydessä tuli esiin aiheita, jotka liittyvät varsinaisesti vasta haastattelun neljänteen teemaan vanhemman näkemyksestä *lapsen* hyvinvoinnista uudessa kulttuurissa. Vanhemmat olivat siis taipuvaisempia tuomaan esille perheen ja lapsien näkökulmaa omien tarpeidensa sijaan. Vasta vapaassa keskustelussa nousi spontaanisti esille heidän omia huolenaiheitaan ja tarpeitaan.

Teeman yhteydessä ja keskustelun myötä esille nousi se, että äideillä on paljon työtä suurista perheistä huolehtimisessa sekä omien velvollisuuksien, kuten opiskelun yhteensovittamisessa perhevastuiden kanssa. Seurauksena on erittäin vähäinen äideille jäävä vapaa- aika. Perheen ja suvun sisäiset menetykset ja elämänmuutokset lisäsivät osaltaan vastuun määrää esimerkiksi siten, että huolehdittavien lasten

lukumäärä yhtä vanhempaa kohden saattoi joissain tapauksissa kasvaa huomattavan suureksi.

Eräs äiti koki huolta lapsensa opiskelumenestyksestä tiettyjen kouluaineiden suhteen. Hänen kohdallaan näkyi selvästi lapsen kannustaminen, tukeminen ja neuvominen opiskeluun liittyvissä asioissa.

"Mulla itte stressi hänen puolestaan ja mä sanonu, että opettajan pitää ymmärtää vähän hänen puolista..ainaki itse masentu vähä ku hylätty pari kokeet."

Tästä vastauksesta on vaikea päätellä tarkoittaako äiti ilmaisulla "itse" opiskeluongelmien aiheuttavan masennusta äidille vai lapselle. Äidin aito huoli lapsen pärjäämisestä kuvastui kuitenkin hänen tavastaan kertoa asiasta. Huoli lapsen koulunkäynnistä saattaa juontaa juurensa kulttuurisista tekijöistä, sillä perheen lähtömaassa yksi koulujärjestelmän suurimmista haasteista on saada oppilaat saattamaan opinnot loppuun. Lisäksi lähtömaassa koulutukseen panostaminen on jäänyt vanhempien ja paikallisyhteisöjen harteille, sillä maan hallinto ei investoi koulutukseen. On ymmärrettävää, että lapsen koulun käynnistä huolehtiminen saattaa ylikorostua myös uudessa ympäristössä, sillä lähtömaassa monet tekijät vaikuttavat siihen, että kouluun pääseminen ei ole mikään itsestään selvyys vaan pikemminkin harvojen onni.

Vanhemmuutta kuormittavana tekijänä voidaan pitää myös huolta puolison tilanteesta. Erityisesti puolison työttömyys aiheutti turhautumista ja huolta työttömyyden vaikutuksesta tämän henkiseen hyvinvointiin. Esille tuli esimerkiksi pelko puolison mahdollisesta masentumisesta vuoden kestäneen työttömyysjakson jälkeen. Miehen työttömyyden puolisolle aiheuttama huoli johtui osaltaan myös siitä, että neuvot ja tuki työnhaussa koettiin epäselviksi, minkä vuoksi myös puoliso alkoi tuntea olevansa vastuussa työnhakuun kannustamisessa ja neuvomisessa. Vanhemmat toivoivatkin neuvoja ja tukea erityisesti työnhakuun liittyvissä asioissa, sillä työ koettiin tärkeäksi osaksi sitä hyvää elämää ja turvallisuutta, jota perheet ovat tulleet tavoittelemaan uudesta asuinympäristöstään.

"Erityisesti neuvoa työhön, koska me haluaisimme, että pääsee työhön tai kurssikin...ja jos ku olee koko vuosi kotona mä pelkäsin, että hän ole masentu itte. Aina haluaa hän pääse johonki kouluu tai työhön. Enemmän haluaisi hän pääsee työhön johonki."

"Ensin mä ajattele et kaikki on hyvä ja turvallista, mutta myöhemmi vaa tiedä enemmän ja enemmän ja masennu ja masennu."

Jälkimmäinen lainaus haastateltavan vastauksesta jättää jonkin verran tulkinnan varaa siihen, mikä tieto niin sanotusti lisää tuskaa ja aiheuttaa masennusta. Todennäköisesti tällä viitataan siihen, että työtä on vaikea saada erityisesti miehelle, sillä kommentti esitettiin keskusteltaessa juuri tästä aiheesta. Toisaalta vastaus saattaa myös kertoa pakolaisten kokevan Suomalaisen yhteiskunnan ahdistavaksi monimutkaisuudessaan. Kommentista voidaan myös lukea pettymystä siihen, että hyvän elämän saavuttaminen uudessa yhteiskunnassa ei olekaan itsestään selvyys. Suomessa yhteiskunnan palveluiden käyttäjältä vaaditaan omaa aktiivisuutta ja tietoa. Pakolaisperheiden kohdalla tarvittavan tietomäärän hankkiminen voi jo itsessään tuntua haastavalta. Heille työttömyys voisi tästä näkökulmasta katsottuna näyttäytyä myös omasta tiedonpuutteesta johtuvana. Myös kielitaidon puutteellisuus saattaa haitata tiedonhankintaa.

Pakolaismiehillä ei ilmeisesti ole muita vapaa- ajan aktiviteetteja työttömyysajalle, sillä tiedustellessani eräältä äidiltä asiaa sain vastaukseksi:

"Hän haluaa työtä jostain."

Teeman yhteydessä ei tullut esille maahanmuuton mahdollisia kielteisiä vaikutuksia vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Sen sijaan lasten kunnioitus vanhempaa kohtaan oli säilynyt auktoriteettiin liittyvistä kulttuurieroista huolimatta. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lapset ja nuoret huolehtivat halukkaasti heille annetuista monista töistä kotona ilman rahallista korvausta, vaikka kotitöiden suorittaminen maksua vastaan on yleistä ympäröivässä kulttuurissa. Kodista ja perheestä huolehtiminen koettiin luonnollisena ja yhdistävänä tekijänä, joka perustuu hyvin

toimivaan lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, sekä vanhemman ansaittuun auktoriteettiin.

"My kids, they respect me and they listen to me."

"I teach them from small how to help their parents and how to respect their parents."

Erään äidin vastauksessa tuli esille hyvin myönteinen piirre ajatellen vanhemmuutta uudessa kulttuurissa: suhtautuminen omasta kulttuurista poikkeaviin kasvatustieteen menetelmiin ja sitä kautta lapsille välitettäviin arvoihin oli avointa ja suvaitsevaa.

"To me each parents, they have their own way to raise their own kids and we have ours. I just say what is my way."

7.3 Vanhemmuutta vahvistaviksi koetut tekijät

Tämän teeman yhteydessä tuli esille kaikkien haastateltavien yhtenevä kokemus siitä, että vanhemmuuteen on saatu tukea eri tahoilta ja kaikki haastateltavat kokivat omaavansa hyvän sosiaalisen tukiverkoston. Haastateltavien maahanmuutustilanteella oli jonkin verran vaikutusta siihen, miltä tahoilta tukea oli saatu ja mistä sitä haluttiin hakea. Kysymykseen erityisen hyödylliseksi koetusta tuesta nousi perhesyistä maahanmuuttaneen äidin vastauksessa oman oppilaitoksen terveydenhoitajalta saatu tuki.

"...mää puhun tää kaikki, kuinka mun elämä on mun terveydenhoitajan kanssa ja hän yrittää soittaa ja kysyy missä paikkaa voi auttaa, että joskus mulla on omaa aikaa...ei vain jos minä sairas mene tavata meidän terveydenhoitajaa, vaan jos mitää stressii mitä puhuttavaa hänen kanssaan."

Kaikki vastaajat mainitsivat myös seurakuntatyöntekijät tärkeiksi tuen lähteiksi. Pakolaisperheiden vastauksissa nousi esille SPR:n tukihenkilöiltä saatu sosiaalinen tuki. Pakolaisperheiden kohdalla korostui erityisesti maahanmuuttajakoordinaattorilta ja sosiaaliohjaalta saatu apu käytännön asioissa. Vanhemmat kokivat helpoksi ottaa yhteyttä näihin tahoihin epäselvissä tai muuten heille tärkeissä tilanteissa. Tässä yhteydessä mainittiin myös oma sosiaalityöntekijä, mutta yhteydenotto koettiin hankalaksi lähinnä rajoitetun puhelinajan vuoksi. Perhesyistä maahanmuuttanut äiti ei halunnut hakea apua ulkopuoliselta taholta, esimerkiksi perhetyöstä, sillä siihen yhdistyi pelko lasten menettämisestä. Vanhemman vastauksesta ja suhtautumisesta päätellen, eroa ennaltaehkäisevän avun ja varsinaisen lastensuojeluasiakkuuden välillä saattaa olla joissakin tapauksissa vaikea hahmottaa. Tämä saattaa johtaa siihen, että tarjolla olevia tukitoimia ei haluta ottaa vastaan. Sen sijaan tämän äidin kohdalla näkyi oma aktiivisuus lastenhoitoavun järjestämisessä ystäviltä ja perheen vanhemmilta lapsilta. Pakolaisäitien kertoessa maahanmuuttokoordinaattorilta ja sosiaaliohjaajalta saamastaan tuesta hän kuitenkin totesi:

"Aika kiva kuunnella heidän puolia, kaikki auttaa..."

Kysymykseen siitä, otetaanko koko perhe tarpeeksi huomioon kotouttamisessa, vanhemmat vastasivat tuomalla esiin huolen miehen työttömyydestä. Tämä näkökulma korostui erityisesti pakolaisperheiden kohdalla:

"Hän haluaisi hän pääse johonki, mutta meillä on vaikea löytää miehelle harjoittelupaikkaa, työtä, jos joku neuvonta ja saa apua, ni tosi hyvä meille. Esimerkiks harjoittelupaikkakin, me ei tiedä mihin voi mennä miehen, mutta meidän naisten on vähän helpompi. Mä en tiedä oikeesti paikka miehelle, mikä sopii mennä."

Lisäksi vanhemmat kaipasivat lisää tietoa lapsille ja nuorille suunnatuista toiminnoista, kuten kerhoista. Yhteisille loma- ajoille kaivattiin myös tietoa mahdollisista perheille järjestetyistä aktiviteeteista kuten leireistä tai retkistä. Tällainen toiminta koettiin koko perheen hyvinvoinnin kannalta tärkeäksi, sillä esimerkiksi matkustaminen ei ole pakolaisperheille mahdollista taloudellisen tilanteen vuoksi, mikä kaventaa vapaa- ajan viettomahdollisuuksia:

Haastateltava: "Meillä on vaikee kun vaikka lomaa, että mihin viedä oma lapsi ja matkustaakkaa. Mun lapsi ei halua lomalle lainkaa. Tylsää, sanoo. Koulu on kivompi, koska me ei pysty mene ulkomaille."

Haastattelija: "Miksi?"

Haastateltava: Koska mistä saa rahaa sitten? Maksaa paljon, ei pysty mennä...niinku miten järjestää täälläkin miten pääsee lomille ja minä en tiedä...aina jää vaan kotiin...ni lapsille tulee tylsää tämmöne."

Myönteisenä puolena lasten kotoutumista ja ajanvietettä ajatellen pakolaisäidit mainitsivat tyytyväisyytensä iltis- toimintaan, johon monet perheiden lapsista osallistuvat säännöllisesti.

Teeman yhteydessä oli tarkoitus selvittää myös päiväkodin ja koulun osuutta vanhemmuuden tukemisessa. Vanhempien vastauksissa ei kuitenkaan noussut esille kumpikaan näistä tahoista. Tarkentavaan kysymykseen siitä, millaiseksi vanhemmat olivat kokeneet yhteistyön päiväkodin kanssa, haastateltavat eivät antaneet suoraa vastausta, mutta pakolaisperheiden kohdalla korostui tyytyväisyys maksuttomaan päivähoitoon. Suoran vastauksen puuttumaan jääminen saattoi osaltaan johtua siitä, että vanhemmuuden tuki- käsitteen yhdistäminen päiväkotiin on voinut vanhemmista tuntua epäloogiselta, kun päiväkodin toiminta heidän mielessään yhdistyy lähinnä lastenhoitoapuun. Kasvatuskumppanuus saattoi siis kulttuurisista johtuen olla vielä hieman vieraalta tuntuva asia haastateltaville perheille, mikä ilmeisesti teki myös kysymyksen vaikeasti ymmärrettäväksi.

Haastattelija: "Koetko, että päiväkodista olis ollut apua vanhemmuuteen...onko yhteistyö toimivaa päiväkodin työntekijöiden kanssa?"

Haastateltava: "Koska minä mene kouluun tarvii järjestää lapset päiväkotiin ja se ei ilmainen, tarvii maksaa."

Haastattelija: "Do you think that you can get support from daycare center workers?"

Haastateltava: "Joo tottakai, koska se ei ilmainen, minä tarvii maksaa..."

On vaikea sanoa, voidaanko "tottakai" tulkita suoraksi vastaukseksi varsinaiseen kysymykseen, sillä vastauksen loppuosa korostaa edelleen ainoastaan päiväkodin

maksullisuutta. Lisäksi tässä kohtaa oli havaittavissa vastaajan huomion hajaantumista, joten en jäänyt käsittelemään hänen kohdallaan kysymystä enempää.

7.4 Vanhemman näkemys lapsen hyvinvoinnista uudessa kulttuurissa

Teeman yhteydessä vanhemmilta kysyttiin, oliko heillä erityisiä huolenaiheita lapsen hyvinvointiin liittyen, sekä annettiin mahdollisuus esittää ehdotuksia mahdollisiin huolta herättäviin asioihin puuttumiseksi. Vanhempien näkemys yhteiskunnan turvallisuudesta erosi lasten näkemyksestä:

"Every minute they are outside of the house i`m worried."

Eräänä huolenaiheena esiin nousi lasten vapaa- aika, sillä vanhemmat pelkäsivät lasten voivan joutua osallisiksi tappeluihin tai alkoholin käyttöön alaikäisenä. Alkoholin käyttöön liittyvää huolta voidaan pitää osin kulttuurisidonnaisena, sillä lapsen odotetaan elävän oman kulttuurin mukaisten sääntöjen mukaan siihen asti, kunnes tulee täysi- ikäiseksi. Näiden kulttuurin asettamien sääntöjen mukaan alkoholia ei pidä käyttää.

Eräällä äidillä oli enemmän huolta tytön kasvattamisesta oman kulttuurin arvojen mukaan ympäröivässä yhteiskunnassa, sillä tyttöjen kohdalla kulttuurin mukaan eläminen ulottuu pidemmälle kuin pojilla, jotka ovat täysi- ikäisiksi tultuaan vastuussa omista päätöksistään. Tytön odotetaan asuvan äidin tai veljen kanssa avioitumiseen asti. Tämä aiheuttaa suurempaa huolta vanhemmille.

"When boy is eighteen they can make their own things, but my coulture girl, they live forever with their mother and if they married then they can go out from the house. This is my coulture how it goes for the girl. But boy when eighteen, OK, go. Girl we are worried so much, because there is many things can happen. Because in my coul- ture woman cannot be pregnant before they get married."

Jonkin verran huolta herätti myös kiusaaminen. Vanhempien näkemyksen mukaan kiusaamista ei kuitenkaan tapahtunut paljoa ja he olivat ohjeistaneet lapsiaan sen varalta esimerkiksi olemaan vastaamatta tai lähtemään pois paikalta ongelmien välttämiseksi. Kysymykseen siitä, kokivatko vanhemmat kiusaamisen aiheeksi johon tulisi puuttua enemmän, eräs äiti vastasi nostamalla esille asuinalueen merkityksen tässä suhteessa. Kiusaamista ei muuton ja koulun vaihtamisen myötä esiintynyt enää juuri ollenkaan. Haastateltava koki asuinalueen ja naapureiden vaikutuksen lapsen hyvinvointiin ja viihtyvyyteen erittäin merkittävänä tekijänä.

Kysyttäessä oliko vanhemmilla uudessa ympäristössä erityisiä tarpeita suojella lasta, esille nousi esimerkiksi yleinen turvallisuus lapsen liikkuesssa yksin ulkona, sekä kotiintuloajoista huolehtiminen. Eräs äiti mainitsi myös rahan käyttämisen olevan vaikeaa lapselle.

7.5 Oman kulttuurin säilyttämisen tärkeys

Teeman tarkoituksena oli selvittää perheiden kokemuksia siitä, missä määrin he ovat voineet säilyttää omaa kulttuuriaan ja kokevatko he tarvitsevansa siihen lisää apua ja mahdollisuuksia. Kaikille vanhemmille oli erittäin tärkeää voida toteuttaa omaan kulttuuriin liittyviä tapoja ja juhlia, sekä välittää näitä perinteitä lapsille.

"Täytyy muistaa oma kulttuuri."

"...Ja täytyy opettaa sitä lapsille."

Oma kulttuuri on oleellinen osa haastateltavien elämää. Kulttuuriin liittyvien tapojen ja juhlien tärkeys näkyi siinä, että haastattelutilanteessa tämän teeman osalta heräsi selvästi eniten keskustelua ja kaikki haastateltavat kertoivat erittäin innostuneesti oman kulttuurinsa piirteistä. Erityisesti esille nousivat vuosittaiset kansalaisjuhlat ja muut perinnejuhlat. Haastateltavien kuvaillessa näitä tilaisuuksia, korostui erityisesti niiden sosiaalinen merkitys ja yhteenkuuluvuudentunne muiden saman kulttuurin omaavien kanssa.

"Tavataa kaikki sukulaisia ja kavereita. Iso juhla..."

"Ja puhu oma kieli, maista oma ruoka, se on kivaa."

"Tehdä yhdessä ja syödä yhdessä."

Eräs äiti kertoi myös kokevansa tärkeäksi sen, että lapsen kaste voidaan suorittaa oman kulttuurin tapoja noudattaen. Tähän perheellä on nykyisellä paikkakunnalla erittäin hyvät mahdollisuudet, sillä tarjolla on edullisia tiloja, jotka voidaan vuokrata kastetilaisuutta varten. Lisäksi heidän on mahdollista saada *Imaami* suorittamaan kaste. *Imaami* vastaa kaikista yhteisön uskonnollisista toimituksista.

Tarkentavan kysymyksen yhteydessä siitä, kokevatko vanhemmat saavansa riittävästi tukea oman kulttuurin säilyttämiseen, nousivat lisäksi esille suurlähetystön ja seurakunnan työntekijän tarjoama apu, sekä SPR:n ja Monikulttuuriyhdistyksen tarjoamat mahdollisuudet. Esimerkiksi suurlähetystö järjestää joka vuosi juhlia eri kulttuureihin kuuluville maahanmuuttajille. Maahanmuuttajat järjestävät juhlia myös hyvin paljon itsenäisesti, vuorotellen samalla paikkakunnalla asuvien omaa kulttuuria tai sitä lähellä olevien edustajien kanssa.

"Mä en voi unohtaa tää koti, koska joka vuonna me viettä aika yhdessä... suurlähetystö järjestää kaikki tämä juhlat. Ei mikään ongelma. Ja itse me vielä järjestää."

Pakolaisille järjestetään SPR:n toimesta joka vuosi retki, jota varten jokainen perhe on vuorollaan vastuussa ruuan hankkimisesta ja valmistuksesta. Ruuan hankkimisesta aiheutuvat menot korvataan SPR:n puolesta. Pakolaiset järjestävät myös joka vuosi vuorotellen eri kaupungeissa kansalaisuuspäivän, jonka he myös rahoittavat itse. Jokainen juhlassa mukana oleva perhe osallistuu menoihin oman budjettinsa mukaan. Myös kotikaupungissa järjestetään säännöllisesti omakustanteisia kulttuurijuhlia.

"Me tehtiin täällä monikulttuuriyhdistyksen kanssa yhden kerta. Ensimmäinen me tehtiin itse. Meillä täällä neljä (kansalaisuus) perhe ja me yritti säästä ite raha ja me tee ja me kutsu kaikki sosiaalitukihenkilö ja tämmöne henkilö."

Kaikki haastateltavat osoittivat olevansa tyytyväisiä nykyisen asuinpaikkansa tarjoamiin puitteisiin säilyttää ja toteuttaa omaa kulttuuriaan. Virallisten tahojen tarjoaman avun lisäksi he kokivat saavansa tukea ystäväpiiristä sekä omilta lapsiltaan, jotka osallistuvat järjestelyihin. Vanhemmat eivät kokeneet tarvetta lisäapuun tai taloudelliseen tukeen tämän teeman osalta.

8 8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Hirsijärvi, Remes & Sajavaara (1997) ohjeistavat tutkijaa laatimaan tutkimuksen tuloksista synteesejä, jotka kokoavat yhteen pääseikat ja antavat vastaukset tutkimusongelmiin. Lisäksi saatuja tuloksia on pohdittava esimerkiksi sen suhteen, mikä niiden merkitys on tutkimusalueella sekä laajemmin. (Hirsijärvi ym. 1997, 222.) Tähän osioon on koottu tiivistetysti tällaiset pääseikat sekä pohdintaa siitä, miten työ onnistui ja miten sen tavoitteet täyttyivät. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää maahanmuuttajaperheiden kokemia mahdollisia tuen tarpeita sekä sitä, kokevatko he saavansa tarpeitansa vastaavaa tukea. Tätä opinnäytetyötä varten haastatellut perheet toivat esille joitakin sellaisia alueita, joiden yhteydessä maahanmuuttajaperheet kokevat tarvitsevänsä jossain määrin enemmän tukea.

8.1 Tulosten tarkastelu

Perheiden lasten osalta koettiin tärkeäksi se, että harrastustoiminnasta ja muista aktiviteeteista tiedotettaisiin enemmän erityisesti, jos lapsi ei ole koulussa esimerkiksi oleskeluluvan odottamisen vuoksi. Lasten ohjaaminen

harrastustoimintojen piiriin voisi osaltaan myös helpottaa äitien kantamaa huolta lastensa turvallisuudesta heidän ollessaan poissa kotoa. Haastatelluilla lapsilla oli kaiken kaikkiaan myönteinen kokemus maahanmuutosta ja he olivat oman kokemuksensa sekä vanhemman kertoman perusteella sopeutuneet erittäin hyvin uuteen kulttuuriin noudattamalla kuitenkin oman kulttuurinsa mukaisia perinteitä. Tutkimuksessa oli tarkoitus haastatella kaikkien perheiden lapsia, mutta suunnitelma ei onnistunut. Tutkimuksen tulosten kannalta olisi ollut mielenkiintoista saada kokemuksia eri maahantulostatuksien omaavilta lapsilta heidän itse kertominaan. Näin myös tutkimustulokset tämän teeman osalta olisivat voineet olla monipuolisemmat. Nyt tulokset koostuvat vain yhden perheen lasten antamista vastauksista. Haastateltujen lasten lähimmän toimintaympäristön eli mikrosysteemin rakenteet olivat heidän kokemuksensa mukaan hyvin tiiviitä ja toimivia. (Härkönen 2008, 27.) Ainoa mahdollisesti kehittämistä kaipaava osa löytyy harrastustoiminnasta. Irannan (2011) mukaan kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukeminen edellyttää sitä, että lapsi voi samastua kumpaankin itselleen merkittävään ryhmään ilman painetta jommankumman valitsemisesta. Haastatteluun osallistuneiden lasten ja nuorten kuuleminen ja havainnoiminen osoitti heidän omaavan vahvan identiteetin sekä tasapainoisen näkemyksen kahden kulttuurin keskellä elämisestä. Niin lapset kuin vanhemmatkin olivat motivoituneita säilyttämään omaa kulttuuriaan, mutta ainakin perhesyistä maahanmuuttaneen perheenjäsenet olivat hyvin avoimia myös ympäröivälle kulttuurille, joten *kulttuurin kantajan roolin* yli- tai alikehittymistä ei tämän perheen osalta ollut havaittavissa. (Novitsky 2005, 77.) Pakolaisperheiden kohdalla aihe jäi enemmän epäselväksi, sillä he puhuivat kyllä innokkaasti omaan kulttuuriinsa liittyvistä asioista, mutta heidän suhtautumisensa ympäröivään kulttuuriin ei juurikaan tullut esille. Erityisesti pakolaisperheiden isien mielipiteen saaminen asiaan olisi ollut mielenkiintoista, sillä työttömyydellä on saattanut olla vaikutusta heidän suhtautumiseensa ympäröivään kulttuuriin, mikä voisi hyvinkin näkyä kulttuurin kantajan roolin ylikehittymisenä.

Vanhemmat eivät antaneet suoraa vastausta kysymykseen siitä, missä asioissa he kaipaisivat enemmän tukea vanhemmuuteen liittyen, mutta osa toi esille huolensa *lapsen opiskeluun liittyvistä asioista* ja opettajien ymmärrystä kaivattiin muun muassa *opiskelujen joustavuuden suhteen*. Tässä voidaan nähdä yhtymäkohta Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen (2013) tekemän kyselyn kanssa, jossa

vanhemmat toivoivat enemmän vuorovaikutusta päiväkodin ja koulun osalta. Bronfenbrennerin teoriassa mesosysteemi on se lapsen kehitykseen vaikuttava kerros, joka sisältää muun muassa vanhempien ja koulun välisen suhteen. (Härkönen 2008, 30.) Tämänkin teorian valossa olisi erittäin tärkeää, että vuorovaikutus kodin ja koulun välillä olisi toimivaa ja tarpeeksi syvällistä. Toki yhteisen äidinkielen puuttuminen asettaa tähän oman haasteensa. Voidaan myös pohtia, onko tämän tuen tarpeen yhteydessä mahdollisesti kiinnitettävä huomiota vuorovaikutukseen koulun tai päiväkodin henkilökunnan puolelta, vai voidaanko tässä nähdä viitteitä vanhemman alikehittyneestä *roolista yhteiskunnallisena osajana*. (Novitsky 2005, 78.)

Irannan (2011) tutkimuksessa vanhemmat, joilla oli keskinäisiä ristiriitoja, kokivat tarvitsevansa tukea kasvatustietojen tekemiseen kaksikulttuurisessa kasvatustyössään. Tässä opinnäytetyössä haastatellut perheet sen sijaan eivät kokeneet tarvitsevansa erityistä tukea juuri lasten kasvatukseen liittyen. Tästä voitaisiin päätellä, että puolisojen keskinäinen tuki on eräs avain vahvaan vanhemmuuteen maahanmuuttajaperheissä. Tämän päätelmän pätevyyttä kuitenkin heikentää se, että isien puuttuminen haastattelutilanteesta esti saamasta kokonaiskuvaa vanhempien keskinäisen tuen toimivuudesta.

Puolison työttömyydellä voidaan haastateltavien kertoman perusteella katsoa olevan voimakas vaikutus koko perheen hyvinvointiin. Niinpä vanhempien ja erityisesti miehen työelämään sijoittuminen voisi vastaavasti olla vanhemmuutta tukeva tekijä. Siten voitaisiin vähentää äitien kantamaa huolta perheen kokonaistilanteesta ja sen jäsenten hyvinvoinnista. Bronfenbrennerin ekologisen mallin valossa suurin tämän tutkimuksen osoittama uhka maahanmuuttajaperheiden lapsien kohdalla löytyykin eksosysteemistä, joka sisältää muun muassa vanhempien työpaikan. (Härkönen 2008, 30, 31.) Vanhempien työttömyydellä on myös luonnollisesti vaikutusta lapsen kasvuympäristöön. Pakolaisäidit toivatkin esille esimerkiksi taloudellisen tilanteen rajoittavan koko perheen *vapaa- ajanvietto mahdollisuuksia*, mihin jotkut lapset olivat osoittaneet tyytymättömyyttä. Haastatelluilla pakolaisperheillä on teorian tiedon ja tämän opinnäytetyön tulosten perusteella riski eritahtiseen kotoutumiseen työttömyyden vuoksi. Haastatteluun eivät päässeet osallistumaan sellaiset lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen oli

työttömänä, joten heidän yksilöllinen kokemuksensa jäi vain vanhemman kertoman varaan. Tutkimuksen alkuperäisen suunnitelman kannalta oli myös harmillista, että yksikään isä ei päässyt osallistumaan haastatteluun. Olisi ollut mielenkiintoista nähdä, olisivatko työssä käyvien ja työttömien isien vastaukset eronneet toisistaan esimerkiksi sen suhteen, millaisia tuen tarpeita heillä mahdollisesti on, tai onko maahanmuutto vaikuttanut isän ja lapsen väliseen suhteeseen.

Äidit eivät olleet kokeneet maahanmuuton vaikuttaneen suoraan vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen, mutta *lisää voimavaroja vanhemmuuteen voitaisiin saada järjestämällä perheille lastenhoitoapua*. Äidit eivät kokeneet kodista tai suuresta perheestä huolehtimista raskaaksi, mutta osalle heistä jää todella vähän aikaa muuhun kodin ulkopuoliseen toimintaan. Aikaisempi aktiivisuus esimerkiksi eri yhdistysten toiminnassa koettiin hyvin myönteisenä ja se olisikin kotoutumisen ja sitä kautta vanhemmuuden kannalta erittäin suotavaa.

"I was active before but now I'm not anymore. Ei ole aikaa."

Kaikki vanhemmat kokivat saaneensa sosiaalista tukea joko järjestöiltä, viranomaisilta tai molemmilta. Myös muu tukiverkosto ja naapurusto olivat olleet avuksi. Tältä osin tämän opinnäytetyön tutkimustulokset osoittavat, että maahanmuuttajaperheitä heidän kokemuksensa mukaan tuetaan hyvin kotoutumisprosessissa. Toisaalta tuloksista jäi puuttumaan isien mielipiteet, jotka olisivat voineet tuoda aiheeseen uutta näkökulmaa.

Kootun aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että vanhempien kotoutuminen vaikuttaa suoraan siihen, miten lapsi sopeutuu uuteen kulttuuriin: ainoastaan ne vanhemmat jotka kokivat tarvitsevansa eniten neuvoja ja ohjausta tai joilla oli huolta puolison työttömyydestä, toivat esille huolen lapsen mahdollisesta syrjityksi tai kiusatuksi joutumisesta. He kertoivatkin lastensa kokeneen jonkinasteista kiusaamista. Kotouttamisessa on siis tärkeää ottaa huomioon perheiden kokonaisvaltaisuus, jotta ne voivat toimia tärkeimpänä kotoutumisen resurssina. (Alitolppa- Niitamo 2005, 44.)

Eräs pakolaisäideistä ilmaisi huolensa lapsen koulussa pärjäämisen suhteen. Kouluympäristössä toimivien ammattilaisten olisi hyvä tiedostaa tämä huoli, sillä lähtömaan olosuhteista johtuen lasten koulutus on vanhemmille erityisen tärkeä ja arvokas asia, johon halutaan panostaa. Näin ollen maahanmuuttajavanhempien huoli tässä suhteessa saattaa olla korostuneempaa verrattuna kantaväestön vanhempiin.

Kun maahanmuuttajaperheiden tarpeita ja niihin tarjolla olevan tuen suhdetta tarkastellaan Mikkosen (2005) esittämän kotouttamistoiminnan kolmen tason näkökulmasta, osoittautui *sosiaalinen taso* toimivimmaksi osa-alueeksi haastateltujen perheiden osalta. Sen sijaan *tiedolliseen tasoon* kuuluvien työllistymisedellytysten kehittäminen vaatisi lisää huomiota. Myös *toiminnallisen tason* yhteydessä voitaisiin pohtia sitä, miten työelämän tai opiskelun ulkopuolella olevia maahanmuuttajia voitaisiin aktivoida muihin yhteiskuntaan osallistaviin toimintoihin. (Mikkonen 2005, 59.)

Tutkimuksen tulosten pohdinnan yhteydessä on syytä nostaa esiin joitakin seikkoja, joilla saattaa olla vaikutusta tuloksiin. Ensinnäkin lapsille suunnatun kysymyksen yhteydessä on huomioitava vanhempien läsnäolo, joka toimii kontrollivaikutuksena haastattelutilanteessa. Vaikka lasten vastaukset olivatkin yleissävyltään myönteisiä ja heidän kertomansa ja käytöksensä perusteella näyttäisi siltä, että he omaisivat vahvan kaksikulttuurisen identiteetin, voidaan kuitenkin pohtia sitä, olisivatko lasten vastaukset ja heidän esiin tuomansa asiat olleet erilaisia ilman vanhemman läsnäoloa. Tutkimuksen luotettavuutta olisi tässä suhteessa voinut lisätä järjestämällä lapsille erillisen haastattelutilanteen.

Lisäksi voidaan pohtia syitä sille, miksi vanhemmat eivät toisen teeman yhteydessä tuoneet suoraan esille merkittäviä vaikutuksia lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen tai perheen yhtenäisyyteen. Kyseessä saattoi olla luottamuksen puute ulkopuoliseen haastattelijaan, jolloin haastattelu on saatettu kokea jopa jossain määrin uhkana. Vaikenemisen voisi tulkita johtuneeksi myös pelosta sen suhteen, mitä mahdollisten vaikeuksien myöntämisestä seuraisi. Näin voitaisiin päätellä esimerkiksi sen perusteella, että eräs äiti yhdisti ulkopuoliseen lastenhoitoapuun lasten menettämisen viranomaisille. Toisaalta on hyvin mahdollista, että vanhemmat

kokivat selvinneensä maahanmuuton vanhemmuudelle aiheuttaneista haasteista siinä määrin, ettei heillä yksinkertaisesti ollut mainita merkittäviä vaikutuksia.

Tutkimustulokset eivät juurikaan ole yleistettävissä, sillä tutkimusotos on todella pieni. Toisaalta tämä ei ollut tutkimuksen tavoitteiden kannalta oleellista, sillä tarkoitus oli kerätä haastateltavien henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvaa tietoa. Sillä, että tutkimustuloksia ei voida yleistää, voidaan katsoa olevan vaikutusta siihen, kuinka hyödyllisenä tutkimusta voidaan pitää. Jokaisen yksilöllisestä kokemuksesta voidaan kuitenkin saada tärkeää tietoa ja uskon, että tämän tutkimuksen yhteydessä kaikille äideille, erityisesti pakolaisäideille, avautui tilaisuus tulla kuulluksi.

8.2 Tavoitteiden täyttyminen

Yhtenä tavoitteenani oli korostaa perheiden kokonaisvaltaisuutta, minkä vuoksi alkuperäisen suunnitelman mukaan haastattelutilanteessa olisi ollut edustettuna kaikki perheet täysilukuisina. Isät eivät kuitenkaan saapuneet paikalle. Tutkimuksen kannalta myös tähän voidaan pohtia mahdollisia syitä. Voisiko joidenkin miesten kohdalla esimerkiksi työttömyys aiheuttaa alemmuudentunnetta tai tyytymättömyyttä, mikä saattaisi aiheuttaa haluttomuutta jakaa itseen ja perheeseen liittyviä asioita? Tutkimustuloksissa olisi varmasti ollut uusia näkökulmia, jos niihin olisi saatu myös isien näkökulma. Tästä huolimatta tutkimuksessa onnistui korostaa perheen kokonaisvaltaisuutta, sillä äidit välittivät myös lastensa ja puolisojensa kokemuksia ja tuntemuksia. Huomion arvoista on myös se, että pakolaisperheiden äidit olivat alusta lähtien hyvin epäileväisiä puolison osallistumisesta haastatteluun. Epävarmaksi jäi se, olivatko äidit välittäneet lainkaan kutsua puolisolleen. Mikäli tämä oli syynä siihen, että isät eivät osallistuneet, voidaan pohtia myös syitä siihen, miksi näin on saattanut käydä. Onko pakolaisperheiden isille esimerkiksi muodostunut jo perheenjäsenten silmissä niin passiivinen rooli, että äidit saattavat ennalta olettaa kutsun esittämisen olevan "turhaa"? Perheiden isien haluttomuus osallistua haastatteluun saattaisi siis kertoa perheen sisällä tapahtuvasta eritahtisesta kotoutumisesta.

Pakolaisperheiden lähtömaassa naiset ovat yleisesti heikommassa asemassa kuin miehet. Tässä saattaisi myös olla eräs syy siihen, miksi isät jäivät puuttumaan haastattelusta. Ehkä asioiden ja kokemusten jakaminen avoimesti vastakkaista sukupuolta edustavien kanssa ei olisi miehen arvon ja aseman mukaista.

Isien yhteiskunnallisella osallisuudella tai vastaavasti ulkopuolisuuden tunteella voitaisiin nähdä olevan suora vaikutus myös muuhun perheeseen, sillä sen perheen osalta jossa miehellä oli säännöllinen työ, äiti oli erittäin motivoitunut haastatteluun alusta lähtien. Pakolaisperheiden epävarmuus haastatteluun osallistumisesta saattaisi osaltaan johtua myös siitä, että pakolaiset eivät usein luota viranomaisiin, eivätkä varsinkaan kyseleviin viranomaisiin. (Forsander ym. 1994.) Vaikka en haastattelijana ollut viranomaisen roolissa, perheet ovat saattaneet mieltää tilanteen etukäteen "viranomaisen" taholta tapahtuvaksi tenttaamiseksi siitä huolimatta, että halusin antaa tilanteesta päinvastaisen kuvan.

Kielen aiheuttaman haasteen vuoksi vanhemmuudesta keskusteleminen roolikartan pohjalta toiseen teemaan liittyen jäi joidenkin haastateltavien osalta enemmän pintapuoliselle tasolle kuin oli tarkoitus. Tämä varmasti johtui siitä, että roolikartta sisälsi useita haastateltaville vieraita termejä. Rajallisen ajan vuoksi käsittelimme kartan pohjalta vain ennalta valmisteleman osiot syventävien kysymysten avulla, vaikka alkuperäinen tarkoitus oli antaa vanhempien osoittaa ne osa-alueet, jotka he kokivat itselleen merkittävimmiksi maahanmuuton yhteydessä. Lisäkysymysten ja haastateltavien keskenään käymän keskustelun kautta aiheeseen löytyi kuitenkin syvällisempiäkin ulottuvuuksia.

Luotettavuuden arviointi on keskeinen osa tieteellistä tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä arvioidaan sitä, ovatko tulokset ja päätelmät päteviä ja mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitus mitata (Hirsijärvi ym. 1997, 222). Jotta tutkimuksen tulokset ja päätelmät olisivat luotettavia, eivätkä kieli ja sanamuodot aiheuttaisi vääriä tulkintoja, pyrin litterointi- ja analyysivaiheessa erityiseen huolellisuuteen. Suoria lainauksia haastateltavien vastauksista on käytetty tutkimustulosten esittämisen perusteena.

Tässä opinnäytetyössä käytettyä mittaria olisi voinut tiivistää teemojen osalta, sillä kysymysten avaamiseen ja syventävien kysymysten muotoilemiseen meni paljon aikaa ja huomiota kielen aiheuttaman haasteen vuoksi. Jatkossa muuttaisin mittaria siten, että siinä olisi vähemmän teemoja ja enemmän valmiiksi mietittyjä syventäviä kysymyksiä. Tästä huolimatta voidaan sanoa tutkimuksen mitanneen sitä mitä oli tarkoituskin, sillä tutkimuksessa onnistui tuoda esille maahanmuuttajaperheiden kokemia tarpeita sekä osoittaa mahdollisia kehittämistä kaipaavia kohtia.

Haastatteluun sisältyi erittäin paljon syventäviä kysymyksiä niiden lisäksi, jotka oli valmiiksi hahmoteltu teemojen yhteyteen. Jokaisen teeman kysymystä oli selvennettävä ja merkityksiä avattava. Kaikkien haastateltavien osalta en kielen vuoksi saanut joihinkin teemoihin niin tarkkoja vastauksia kuin olisin kaivannut, mutta huolehdin siitä, että jokainen haastateltava vastasi jokaiseen kysymykseen oman ymmärryksensä mukaan.

Tavoitteena oli saada esille mahdollisimman paljon maahanmuuttajien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin perustuvaa tietoa. Tämä tavoite täyttyi aineiston keräämisen osalta, sillä ryhmätilanteessa haastateltavat vaihtoivat vapaasti ajatuksiaan keskenään. Näin ollen haastattelijan vaikutus siihen, mitä asioita tuotiin esille ja millä tavalla ei tullut liian suureksi. (Sulkunen 1948, 264.) Tutkimuksen tuloksissa korostuvat siis ne seikat, jotka haastateltavat ovat kokeneet kaikista merkityksellisimmiksi. Vapaan ajatuksenvaihdon tavoitteena oli myös se, että haastateltavat voisivat mahdollisesti hyötyä toistensa kokemuksista ja saada myös tietoa ja rohkeutta lähestyä muita yhteiskunnan avuksi tarjoamia tahoja. (Novitsky 2005, 78.) Tämä tavoite täyttyi, sillä haastateltavat jakoivat toisilleen tietoa niistä toiminnoista ja tahoista, jotka olivat itse kokeneet hyödyllisiksi. Lisäksi he saivat tietoa toistensa kulttuuriin liittyvistä tavoista ja perinteistä.

Henkilökohtaiseen oppimiseen liittyvänä tavoitteena oli oman ymmärryksen syventäminen maahanmuuttajaperheitä koskien, jotta pystyisin mahdollisimman hyvin huomioimaan heidän tarpeitaan kansainvälistyvässä työelämässä. Tältä osin opin tämän opinnäytetyön tekemisen kautta paljon. Maahanmuuttajaperheillä, kuten kaikilla muillakin perheillä on omat yksilölliset tarpeensa, joissa kuitenkin voidaan nähdä tiettyjä erityisiä piirteitä liittyen maahanmuuton aiheuttamiin haasteisiin ja

kulttuurisiin eroihin. Maahanmuuttajaperheet tulisikin huomioda sopivalla tavalla siten, että erilaisuutta ei korosteta tarpeettomasti, mikä voisi helposti aiheuttaa toiseutta. Tämä oli opinnäytetyöprosessin herättämistä eettisistä kysymyksistä itselleni kaikista suurin. Ennen haastattelua käytin paljon aikaa sen pohtimiseen, miten saan ilmapiiristä sellaisen, että en itse tutkimuksellani olisi aiheuttamassa tällaista toiseuden kokemusta haastateltaville. Oman arvioini mukaan ja päätellen haastateltavien olemuksesta ja kommenteista jälkeenpäin, tämä pelko ei onneksi päässyt toteutumaan.

Tämä opinnäytetyöprojekti osoitti entistä selkeämmin sen, kuinka tärkeää jokaisen, joka kohtaa työssään maahanmuuttajia olisi tutustua maahanmuuton perheille ja yksilöille aiheuttamiin haasteisiin. Tällaisen ymmärryksen hankkimisella voidaan nähdä olevan yleistäkin hyötyä monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa ja ennakkoluulojen voittamisessa. Haastatteluun suostuneiden perheiden kautta sain mahdollisuuden tutustua eri kulttuureihin ja näin käytännössä, kuinka suuri merkitys perheenjäsenten keskinäisellä tuella on kotoutumisen onnistumisessa. Vaikuttavaa oli havaita maahanmuuttajaperheiden motivaatio hankkia hyvä ja turvallinen elämä perheelleen koulutuksen ja työn kautta, sekä kyky kasvattaa vahvan identiteetin omaavia lapsia kahden kulttuurin keskellä haasteista huolimatta.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tekemisen osalta koin haasteelliseksi sen, että tulkintaa aineiston pohjalta voisi tehdä lähes loputtomasti ja rajaa tarpeellisen ja "ylimääräisen" tulkinnan välille oli vaikea vetää. Esimerkiksi haastateltavien käyttämissä sanamuodoissa olisi ollut hyvinkin paljon tulkitsemisen varaa, mutta pääasioiden erottamiseksi jätin tällaisten tulkintojen raportoimisen mahdollisimman vähäiseksi ja keskityin asiayhteyteen. Toki tuloksiin mahdollisesti vaikuttavat vastauksissa esiin tulleet tulkinnanvaraiset termit ja ilmaisutavat on nostettu esiin. Tätä opinnäytetyötä varten kerätty aineisto vaatii hyvin paljon analysointia, sillä vastaukset kysymyksiin eivät läheskään aina tulleet esiin suoraan. Toisaalta aineiston keräämisen ja analysoinnin haasteellisuudesta saattoi oppia esimerkiksi sen, että tutkimus tehdään tutkittavan asian ehdoilla, jotka eivät aina vastaa tutkijan ennakkoodotuksia. Omat ennakkoodotukseni eivät olleet täysin realistisia sen suhteen, kuinka paljon niinkin syvällistä aihetta kuin vanhemmuus voidaan käsitellä lyhyessä ajassa haastateltavien kanssa, joilla on eri äidinkieli. Tämän olisi voinut ottaa

paremmin huomioon mittarin laatimisen yhteydessä. Uskon, että kieliesteen voittaminen tätä opinnäytetyötä tehdessä on etuna ajatellen maahanmuuttajaperheiden kohtaamista tulevaisuudessa sosiaalialan työssä. Opinnäytetyön kautta oli mahdollisuus harjoitella myös ammatillisia vuorovaikutustaitoja koskien esimerkiksi haastattelutilanteen järjestämistä ja koossa pitämistä sekä luottamuksellisen ilmapiirin luomista. Vaikka haastattelun alku ei mennyt suunnitellusti lähellä olleen peruuntumisen takia, oli tämä odottamaton käänne yksi suurimmista oppimisen paikoista itselleni opinnäytetyöprosessin aikana. Tilanne vaati täydellistä heittäytymistä ja mukautumista haastateltavien olotilaan, joten vuorovaikutuksesta tuli väkisinkin aitoa ja luontevaa. Kun keskusteluyhteys oli jo valmiiksi saavutettu, oli tästä hyvä jatkaa itse haastatteluosuuteen.

Maahanmuuttajien valitseminen ensimmäisen opinnäytetyön kohderyhmäksi osoittautui haasteelliseksi kokemattomalle haastattelijalle ja tutkijalle, sillä vastausten saaminen joihinkin kysymyksiin vaati hyvin paljon kaivamista ja saadut kommentit vaativat esimerkiksi kieleen liittyvien tulkintamahdollisuuksien pohdintaa jo itse haastattelutilanteessa sekä myöhemmin aineiston analyysivaiheessa. Pelkästään ymmärrettävien vastausten saaminen vei haastattelutilanteessa siinä määrin huomiota, että vasta jälkeenpäin huomasin, miten olisin voinut saada tuloksiin enemmän koko perheen näkökulmaa. Esimerkiksi olisin voinut haastattelussa tiedustella tarkemmin pakolaisäitien näkemystä, siitä olivatko he kokeneet maahanmuutolla olleen vaikutusta isien ja lasten suhteeseen. Alustavat keskustelut haastateltavien kanssa oli käyty suomeksi, joten hieman haastetta lisäsi se, että yhden äidin osalta haastattelu käytiinkin suurimmaksi osaksi englanniksi.

Tässä opinnäytetyössä saatujen tulosten perusteella työttömyys aiheutti perheille huomattavaa huolta, joten jatkotutkimuksia ajatellen olisi tarpeellista kiinnittää huomiota erityisesti maahanmuuttajamiesten työllistymismahdollisuuksien edistämiseen. Koska vanhemman työ on osa lapsen kehitykseen vaikuttavista ekologisen systeemiteorian kerroksista, voitaisiin tällaisella tiedolla edistää perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lisäksi itseäni jäi mietityttämään pakolaisperheiden isien asema ja hyvinvointi. Jatkossa voisi olla hyödyllistä yrittää tavoittaa perheiden isiä, jotta myös heidän näkökulmansa mahdollisista tuen tarpeista vanhemmuuteen tai muuten yhteiskunnassa selviytymiseen saataisiin esille.

LÄHTEET

Aden, S. 2009. Ikuisesti pakolaisina? Teoksessa Keskinen, S, Rastas, A & Tuori, S (toim.) En ole rasisti, mutta... maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 25- 32.

Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2005. Johdanto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S (toim.) Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 7-11.

Alitolppa-Niitamo, A. 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S (toim.) Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 37- 50.

Attias, M. & Svensk, M. 2013. Kasvatustapoja eri maissa ja kulttuureissa. Asiakas vieraasta kulttuurista- koulutus ammattilaisille 3.10.2013.

Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. 1994. Monietninen työ: Haaste ammattitaidolle. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsingin yliopisto.

Härkönen, U. Niikko, A. Pellikka, I. Pitkäniemi, H. Pöllänen, S. Savolainen, E. & Tossavainen, T. 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus - Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittämisestä. Teoksessa Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä- kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, 21-39.
<http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/kehys.htm>

Iranta, M. 2011. Kaksikulttuurista lasta tukemassa. Tukea kasvatukseen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa. Opinnäytetyö. Helsingin Diakonia- ammattikorkeakoulu. Viitattu 18.12.2013.
http://www.familiacub.fi/duo_Mina_Iranta_opinnayte.pdf

Järvinen, R.2004. Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Erilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Keskinen, S. Rastas, A. & Tuori, S. 2009. Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Keskinen, S. Rastas, A. & Tuori, S. (toim.) En ole rasisti, mutta... maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 7- 21. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
http://www.vastapaino.fi/vp/ekirjat/en_ole_rasisti.pdf

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. 2013. Tutkimus-monikulttuurisuutta ja kulttuuripoliittikkaa koskevia käsitteitä. Viitattu 13.9.2013.
<http://www.cupore.fi/monikulttuurisuuskasitteet.php>

Laki kotoutumisen edistämisestä. 2010/1386. 30.12.2010/1386. <http://www.finlex.fi>

Liebkind, K. 2006. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus.

Martikainen, T., Tiilikainen, M. 2008. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto.

Mikkonen, A. 2005. Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kokemuksia kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 53- 68.

Novitsky, A. 2005. Maa vaihtuu- roolit muuttuvat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 72- 81.

Oksi- Walter, P., Roos, J. & Viertola- Cavallari, R. 2009. Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Opetus - ja kulttuuriministeriö. 2013. Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus. Viitattu 12.9.2013.
http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaliset_asiat/kansainvaliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/kulttuurisenmoninaisuudenjulistus

Pakolaisneuvonta ry. 2013. Perheen yhdistäminen. Viitattu 14.9.2013. <http://www.pakolaisneuvonta.fi>

Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen M. 2003. Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rimpelä, M. 2013. Matka aikuiseksi- kivikkoiset tiet vai tynnet veet. Satakunnan nuorisopsykiatrian yksikön ja nuorisopsykiatrisen yhdistyksen luento 17.1-18.1.2013.

Satakunnan Monikulttuuriyhdistyksen teettämä kysely päivähoidosta ja esiopetuksesta. Yhteenveto suomen-, englannin- ja venäjänkielisistä lomakkeista. 2013.

Siven, P. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus. Hyvinkään moniku- opas 2011.
<http://www.hyvinkaa.fi/Tiedostot/Varhaiskasvatuspalvelut/Erityispäivähoito/MONIKUOPAS2011.pdf>

Suomen Valtioneuvosto. 2013. Viitattu 14.9.2013. <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet>

Sulkunen, P.1948. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari Oy, 264- 285.

Sosiaaliportin www- sivut. Viitattu 22.9.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/vanhemmuudenroolikartta/>

Söderling, I. 2005. Suomen väestökysymys ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 13- 20.

Talib, M- T. 2002. Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus. Helsinki: Kirjapaja

Tilastokeskus. 2013. Suomi lukuina- väestö- ulkomaiden kansalaiset. Viitattu 12.9.2013. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset

Tilastokeskus. 2013. Tietoteoreettiset lähtökohdat. Viitattu 23.10.2013. <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/>

Ulkomaalaislaki. 2004. L30.4.2004/301. <http://www.finlex.fi/fi/laki>

Valtonen, A.2011. Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa Puusa, A.& Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat- perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 89-97.

Virrankoski, O. 2001. Maa kallis isien. Turku: Kirja- Aurora.

Vuorela, S. (2005). Haastattelumenetelmät. Viitattu 26.10.2013. <http://www.cs.uta.fi>

Väestöliitto. 2013. Maahanmuuton perusteet. Viitattu 15.9.2013. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuton-perusteet

Web Center For Social Research Methods. 2013. Qualitative measures. Viitattu 20.9.2013. <http://www.socialresearchmethods.net>

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. 2013. Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja - kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Viitattu 1.10.2013. <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta>

LIITE1

1

PORI

KOTOUTUMISSUUNNITELMA

Sukunimi:		Henkilötunnus (HETU):	Päivämäärä:	
Etunimi:			Tullut Suomeen:	
Osoite:		Muuta (muutto Poriin muualta):	Rek.pv maistraatissa	1.kotikunta
			Kotikunta Porissa:	alk.
Kansalaisuus:		puh:	Oleskelulupa:	
Puolison suku- ja etunimet:		Henkilötunnus (HETU):	Passi voimassa:	
			Muuta (mm. puolison puh.nro, e-mail ym.):	
Mitä puoliso tekee tällä hetkellä? Kansalaisuus/oleskelulupa:			Alle 18-vuotiaita lapsia on (lukumäärä):	
			kotona	koulussa
			päivähoidossa	muualla

Kielitaito (Ruutuun kirjain: H = hyvä, T = tyydyttävä, A = auttava, " - " = en osaa)		suullinen	kirjallinen	luke-minen	Muut kielet	suullinen	kirjallinen	luke-minen
	suomen kieli				1.			
	ruotsin kieli				2.			
	äidinkieli				3.			
	2.äidinkieli				4.			
Latinalaisten kirjainten tuntemus			kyllä		ei			
Nykytilanne (Tiivistetty kuvaus: peruskoulu, muu koulutus, työkokemus, muut taidot; terveys: työkyky, vaikeuksia tai huoli; perhetilanne; avun tarve?)								
Voimavarat (Vapaa-aika ja harrastukset, sosiaalinen verkosto, vahvuudet, joita tulisi hyödyntää)								
Tavoitteet Sosiaalinen taso, tiedollinen, taidollinen (kieli, kansalaistaidot, osamismisalueet), osallisuustavoitteet (koulutus, työ, kansalaistoiminta...)								
Kotouttamistoimenpiteet ja muut sovitut asiat (yksiselitteisesti)								
Suunnitelman arviointiajankohta ja paikka		kotoutumissuunnitelman tarkastus (esim. noin vuoden kuluttua):						
Suostumus tietojen luovuttamiseen/vaihtamiseen viranomaisten välillä		Annan luvan luovuttaa/vaihtaa itseäni koskevia tietoja mm. perusturvakeskuksen, TE-tston, koulun ja päivähoidon välillä, silloin kun se asioitteeni hoidon kannalta on tarpeellista ☐ kyllä ☐ ei						
Allekirjoitukset / osallistujat		Paikka Pori	Päivämäärä	Asiakkaan allekirjoitus _____ nimenselvennys				
		Paikka Pori	Päivämäärä	Sosiaalityöntekijän allekirjoitus _____ nimenselvennys	Työvoimaneuvojan allekirjoitus (jos paikalla) _____ nimenselvennys			
Jakelu		mm.						

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla maahanmuuttajaperheiden kotoutumisen haasteita vanhemmuuden näkökulmasta. Haastattelujen tarkoituksena on tuoda esille perheiden näkemyksiä ja kokemuksia siitä, missä määrin kotouttamistoimenpiteet ottavat huomioon perheen kokonaisuutena ja miten maahanmuuttajien vanhemmuutta käytännössä tuetaan, suhteessa heidän kokemaansa tarpeeseen. Perheiden yksilöllisten tarpeiden vuoksi jokaisen perheen ja perheenjäsenen kokemus aiheeseen liittyen on tärkeä. Kokemukset voivat myös olla arvokkaana apuna, jotta maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti kotouttamiseen osallistuvien tahojen toimesta, sekä kehitettäessä maahanmuuttotyötä. Haastattelu toteutetaan ryhmätilanteena, jossa tarkoituksena on mahdollisimman vapaa ajatusten vaihto. Pohjana käytetään kuitenkin teemahaastattelulle ominaista haastattelurunkoa, johon on valmiiksi hahmoteltu käsiteltäviä teemoja. Haastattelut nauhoitetaan aineiston analysointia varten, mutta ne on tarkoitettu vain haastattelijan käyttöön tutkimustyön ajaksi ja tullaan hävittämään heti tutkimustulosten valmistuttua. Haastateltavien tai heidän perheenjäseniensä nimiä ei julkaista ja tulokset pyritään kirjoittamaan siten, ettei kenenkään henkilöllisyyttä voi tunnistaa.

Suostun siihen, että haastattelussa antamiani vastauksia hyödynnetään sosionomiopiskelija Teea Railamaan opinnäytetyön raportissa, joka julkaistaan internetissä.

Päiväys:

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys:

HAASTATTELURUNKO

6. Maahanmuutto lapsen näkökulmasta:
  - Mikä on ollut mieleistä/ haasteellista päiväkodissa/koulussa/yleensä?
7. Maahanmuutto vanhemman näkökulmasta:
  - Millaisten maahanmuuttoon liittyvien tekijöiden vanhemmat ovat erityisesti kokeneet syövän voimavaroja vanhemmuudesta?
  - Ovatko vanhemmat kokeneet maahanmuuton vaikuttaneen lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen?
8. Vanhemmuutta vahvistaviksi koetut kotouttamistoimenpiteet:
  - Ovatko vanhemmat kokeneet saaneensa tukea vanhemmuuteen? Jos ovat, millainen tuki osoittautui toimivimmaksi?
  - Mikä on vanhempien näkemys siitä, missä määrin koko perhe otetaan huomioon kotouttamisessa?
9. Vanhemman näkemys lapsen hyvinvoinnista uudessa kulttuurissa:
  - Onko vanhemmilla erityisiä/ yleisiä huolenaiheita lasten hyvinvointiin liittyen?
  - Mikäli huolenaiheita ilmenee, miten niihin voitaisiin parhaiten puuttua?
10. Oman kulttuurin säilyttäminen:
  - Kuinka tärkeäksi oman kulttuurin säilyttäminen perheessä koetaan?
  - Saadaanko oman kulttuurin säilyttämiseen riittävästi tukea?
  - Mikäli tukea kulttuurin säilyttämiseen tarvitaan nykyistä enemmän, millainen tuki koettaisiin tähän parhaiten sopivaksi?

